

OVER TAAL

- 115** Interview
De norm op de tong van Boudewijn de Groot - Filip Devos
- 118** Taalwerk
'Wat vindt jij van dt-fouten?' Over de houding van jongeren en leraren ten opzichte van de werkwoordspelling - Els Hendrickx
- 121** Taalkronkels
Flor zijn theorieboek - Albert Oosterhof
- 122** Idioom & Co
Zeker en vast = vast en zeker? De Vlaamse en de Nederlandse variant - Barbara Snel
- 124** Broodje taal
Spa, oubollig en Bluetooth - Sara Brouckaert
- 126** Interview
Regine Croes over het taalbeleid op Aruba - Eric Mijs
- 129** Taalwerk
Meersyllabische woorden uit de mond van een peuter - Helena Taelman
- 132** Dossier
Geen portret zonder leidraad - Bruno Comer
- 135** Te boek
Musts in de neerlandistiek - Filip Devos
Overleggen met effect - Marianne Boone
Viertalig beeldwoordenboek - Filip Devos
Miniwoordenboek jongerentaal - Filip Devos
- 139** Column
Hoi, pc, ook goeiedag! - Hugo Brouckaert
- 140** Quiz over taal
Test uw kennis van het Nederlands - Natalie Hulsen

Tijdschrift over taal,
tekst en communicatie

Interview

De norm op de tong van Boudewijn de Groot

FILIP DEVOS

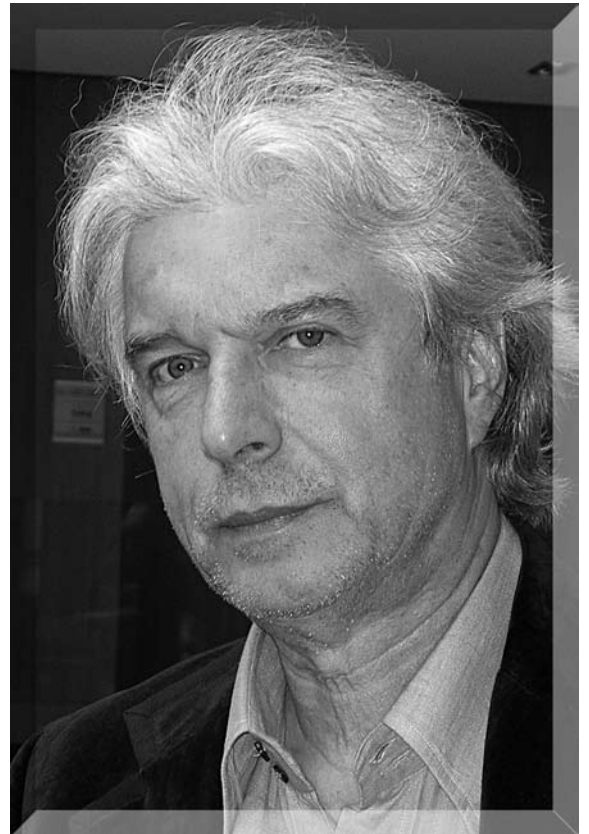
Eenentwintig was hij pas toen hij in 1965 met Een meisje van zestien zijn eerste grote hit scoorde. Die bewerking van een chanson van Charles Aznavour zou voor Boudewijn de Groot het begin betekenen van een uiterst succesvolle carrière, een carrière die hem meer dan veertig jaar later alle superlatieven bezorgt waarmee iemand beladen kan worden. Een uniek fenomeen in de Nederlandstalige muziekwereld, zo heet het. In Vlaanderen was De Groot dit jaar voor de tweede keer de centrale gast op de Nekkanacht; hij toert met de nieuwe cd Lage Landen en geeft een bundel eigen liedteksten uit, Hoogtevrees in Babylon.

Boudewijn de Groot bracht zijn liedjes, op enkele schaarse uitzonderingen na, altijd in zijn moedertaal. In de jaren 1960 was dat niet zo evident. Was het een bewuste keuze?

Mijn invloeden lagen in eerste instantie in de Engelse taal, maar mijn allereerste vocale voorkeur ging naar het Franse chanson, met name naar Brel en Brassens, mijn twee favorieten, en naar het Nederlands, vooral naar Jaap Fischer. Er was niet echt een Engelse invloed, al had ik wel sympathie voor de rock-'n-roll. Ik vond dat leuk om naar te luisteren, maar ik zag het niet echt als 'mijn' muziek. Ik heb nooit echt overwogen Engels te zingen. Ik leg me nogal snel neer bij datgene wat op mijn pad komt.

Op dat pad trof Boudewijn de Groot al vlug een jeugdviend, Lennaert Nijgh.

Omdat Lennaert beter was in liedteksten schrijven – zelf teksten schrijven, dat lag me niet, dat zat er niet in – en omdat Lennaert die songs in het Nederlands schreef, ontwikkelde zich dat dus in een logische rich-

ting. Ik heb me daar altijd aan gehouden, omdat ik nogal plichtsgetrouw ben. Het kleine uitstapje naar het Engels was meer uit lafheid en onzekerheid. Kijk, als je optreedt tussen beatgroepen en voor een uitzinnig publiek, dan krijg je dat publiek wel mee met protest-songs als *Meneer de president*, maar niet met rustiger nummers als *Testament*. Het publiek accepteerde dat niet, en dat bracht me in de war. Ik heb me dan maar overgegeven aan wat het publiek wou: Engels, maar ik ben daar snel op teruggekomen.

Vlaanderen was in die tijd een oase en een toevluchtsoord, want het Nederlandse chanson, het luisterlied, werd er veel meer geaccepteerd dan in Nederland, waar er een veel kleiner publiek voor was. Iedere keer dat ik naar Vlaanderen afreisde, was dat voor mij een enorme opluchting. Dat gaf een weldadig gevoel van 'eindelijk rust', 'eindelijk een publiek dat begrijpt wat ik doe en waar ik het over heb'.

In zijn essaybundel *Mijn Nederland* beschrijft Geert Van Istendael hoe hij vandaag – veertig jaar na zijn kennismaking met nummers als *Testament* en *Vrienden* van vroeger – het Nederlands van Boudewijn de Groot ('het mooiste Nederlands aller tijden') nog altijd probeert te imiteren. Ook leerlingen zouden dat moeten doen. 'De uitspraak van de Hollandse aankomende jeugd zou wellicht toch een klaain beetje beiter zaain chweist dan nu,' stelt Van Istendael, die eraan toevoegt: 'Nederlands. Geen Hollandse rasp. Geen Vlaamse ruwbouw. Geen bestofte ij uit Leuven of Mechelen. Geen bemodderde r uit Dordrecht of Hilversum. Nederlands!' en meteen bestempelt hij Boudewijn de Groot als dé uitspraaknorm: 'En waar de norm ligt, dat is de evidentie zelf, de norm ligt op de tong van Boudewijn de Groot'. Die uiterst verstaanbare uitspraak zou met zijn Haarlemse afkomst te maken hebben, werd ooit al gesuggereerd.

Ja, dat wordt gezegd, ja. In Kennemerland, waar Haarlem ligt, is geen dialect; er is nauwelijks een accent, maar als je iets meer naar het noorden gaat, dan krijg je het Noord-Hollands en het West-Fries, wat weer duidelijk wel hoorbaar is. Als je meer naar het zuiden gaat, krijg je meer dat Westlandaccent. Er zijn wel woorden en uitdrukkingen die typisch Haarlems zijn, maar een accent is nauwelijks aanwijsbaar.

Of zijn succes in Vlaanderen onder meer te maken heeft met die onbekakte uitspraak?

Nee, toen ik begon had ik een onwaarschijnlijk bekakte uitspraak. Als je mijn eerste plaat vergelijkt met zeg maar tien jaar later, hoor je een ontwikkeling in mijn uitspraak. Tussen de single-opnames van *Strand* over *Elegie prenatale* naar *De eenzame fietser* hoor je een duidelijk verschil in uitspraak. Die eerste liedjes zijn naar Nederlandse normen vrij bekakt; later werd het neutraler Nederlands.

De verpoldering van het Nederlands in het noorden is ook toegeslagen in de liedjesbranche, terwijl daar bij De Groot geen sprake van was, al was dat Poldernederlands toen al wel volop in de maak. Zijn generatie maakte er blijkbaar werk van een zo gaaf mogelijke uitspraak te hanteren. Denken we maar aan Jan De Wilde, Zjef Vanuytsel, Miel Cools, Miek en Roel. Ja, die heb ik altijd kunnen verstaan, zegt De Groot. Of daar een bewuste taalcultuur achter stak?

Ik kan ook niet anders. Ik probeer het te doen zoals het volgens de regels der spraakkunst en eloquentie moet. Maar ik heb er nooit veel werk van gemaakt. Zo ben ik nu eenmaal gebouwd.

De Groot wordt in een adem genoemd met Lennaert Nijgh. Over Nijgh schrijft hij in zijn liedjesbundel: 'Als hij een tekst bij me afleverde, waren er vaak woorden of uitdrukkingen waar ik niet mee overweg kon of die te ver van mijn taalgebruik af stonden.'

Kijk, Lennaert was nogal een rederijker. Hij had een enorme taalkennis en schroomde ook niet om woorden te gebruiken die, als je ze leest binnen de context van een gedicht, heel goed te begrijpen waren, maar om te zingen toch iets te remmend werkten. Als je zingt over een meisje en haar onderwasje, dan denk je: wat is dat? Af en toe had Lennaert woorden die zo archaïsch waren dat ik dacht: als jongeling van 21-22 jaar kan ik dat gewoon niet zingen. Je had ook wel eens zinsconstructies die dicht in de buurt van Nicolaas Beets en dat soort mensen lagen. Er is wel eens wat doorheen geslipt, bijvoorbeeld om het rijm. Neem nu 'zou ik jou voor willen dragen op beide handen met me mee', dat is een rare zinsbouw, maar het moest voor het rijm. Lennaert zelf wou nooit iets veranderen, ik moest het zelf doen. We hebben nooit samen teksten geschreven, nee. Het enige wat ik deed, was teksten veranderen. Soms was het rigoureuus, en in twee gevallen zo rigoureuus dat ik het maar onder mijn eigen naam heb uitgebracht: *Aeneas nu* en *Babylon* waren dat. Maar verder gaf Lennaert altijd teksten met de opmerkingen 'je ziet maar wat je ermee doet'.

Vlaanderen gaf me een weldadig gevoel van 'eindelijk rust'.

Zelf teksten schrijven ziet De Groot als een grote uitdaging. Hij heeft het over 'hoogtevrees'. Of hij daarmee bedoelt nooit zo hoog te kunnen komen als Nijgh?

Nee, ik weet niet of het te vergelijken is, want zijn stijl is anders dan de mijne. Zijn teksten zijn zo ongelooflijk goed, mooi van idee en uitwerking; ze zitten goed in elkaar, zijn mooi van taalgebruik en spitsvondig wat rijm betreft. Voor dat niveau moet je echt talent hebben. Dat is niet alleen een kwestie van ervaring en van veel doen, maar ook een kwestie van goddelijk talent, en dat heb ik niet. Dat beeld van die hoogtevrees is wat overtrokken. Ik weet dat ik nooit een tekst zal schrijven die even goed is als zijn beste teksten. Maar daar maak ik ook geen punt van. Ik vind teksten schrijven gewoon leuk om te doen.

En teksten schrijven is geen kwestie van transpiratie, maar van inspiratie, zo blijkt.

Nee, het is geen kwestie van zwoegen, maar van wachten tot het komt. Voor alle teksten die ik geschreven heb, ben ik gaan zitten en heb ik zitten wachten tot er iets kwam. Zo is het met alle teksten gegaan: wachten op de eerste regel en dan gaat het vanzelf. Het was nooit wroeten en zwoegen en zweten. Tot nog toe is het

altijd op een wonderbaarlijk soepele wijze gegaan: wachten tot die hand begint te schrijven.

Of hij zijn teksten laat rijpen?

Nee, wat ik doe, is mijn teksten onmiddellijk nadat ze geschreven zijn nog eens overlezen. Als ik dan vind dat het een goede tekst was, nou, dan denk ik onmiddellijk van nu moet er muziek bij. Meteen. Dan gaat de tekst misschien op een andere manier werken en moet je zaken veranderen omdat het ritmisch niet lekker loopt of omdat een rijmschema in de melodie moet worden aangepast. Dat wordt dan een soort wisselwerking. Maar als ik een tekst geschreven heb en ik vind hem bij herlezing mooi, dan is dat in principe de tekst.

Keurige teksten, zo merkte neerlandicus Peter Burger ooit op: 'Wat ik toen niet hoorde, was hoe onschuldig en beschaafd die liedjes eigenlijk waren. Zelden heeft protest zo netjes geklonken. En toch, toen Boudewijn de Groot in 1966 over de Vietnamoorlog zong: 'Denk vooral niet aan de 46 doden, die vergissing laatst met dat bombardement' ('Welterusten, meneer de president'), zeiden televisietechnici die opnamen van zijn optreden monteerden: 'Nou, nou, die jongen zegt voor de televisie dingen, waarvoor een ander in de gevangenis zou komen...' Wat was Nederland toen keurig, zeg'.

Nederland was toen keurig, maar het werd in het rebelse, het schoffies-achtige getrokken. Dat keurige werd aanvankelijk op een speelse manier omvergegooid: jongens die belletje gingen trekken, liepen niet meer weg voor oom agent, maar ze bleven staan. Het is eigenlijk

Tot nog toe is het altijd op een wonderbaarlijk soepele wijze gegaan: wachten tot die hand begint te schrijven.

altijd allemaal keurig gebleven, tot aan de rappers. Als je die rapsongs in het Nederlands hoort, dan merk je veel invloed van slang, en die rappers schuwen geen woorden als *kut*, *kloten* en noem maar op. Dat was vroeger ondenkbaar in gezongen teksten. Alles wordt gezegd in rapteksten en niemand kijkt daar nog van op. Dus de acceptatie van het taalgebruik is veranderd, maar heel lang is de Nederlandse liedtekst keurig gebleven. Bovendien, een lied als *Elegie prenatala* was nogal schokkend toen

ik het op televisie bracht door het onderwerp, niet door het taalgebruik. Jaap Fischer zal voor een oudere generatie ook wel minder acceptabel geweest zijn dan wat men tot dan toe gehoord had.

Vroeger hoorde je nauwelijks een verschil tussen De Groot en, zeg maar, een Zjef Vanuytsel. Tegenwoordig hoor je meteen of je met een Nederlandse of een Vlaamse zanger te maken hebt. De landen zijn op dat gebied uit elkaar aan het groeien?

Nee, dat voel ik niet zo. Je hebt wel mensen die moeilijker verstaanbaar zijn omdat ze slechter articuleren, maar bij jongeren is dat in Nederland alvast geen punt. Ze kijken meer naar het grotere geheel. Vroeger was die verstaanbaarheid wel een belangrijker item. Nee, in taalgebruik in Vlaanderen hoor ik niet zoveel verschillen tussen nu en toen. En ook de gemiddelde, normaal zingende Nederlander verschilt in dat opzicht niet van de gemiddelde Vlaamse zanger. Nogmaals, het gebruik en het accepteren van dialecten en accenten, en het wat minder verstaanbaar zingen, om wat voor reden dan ook, is meer geaccepteerd. Maar Vlamingen articuleren duidelijker: qua articulatie kan ik nieuwe Vlaamse zangers en zangeressen goed volgen.

Ook met dialectpop heeft De Groot geen probleem. Als je die vrijheid hebt, waarom zou je dan de beperking van een taal opleggen waar je minder affiniteit mee hebt dan de taal die in je bloed zit?

*De Groot bladert een nummer van Over taal door dat ik hem geef, en wijst me meteen op een spellingfout in een interview met Kees van Kooten. Kijk: *chique*, dat moet *chic* zijn. Maar of hij wordt nu met d, t of dt geschreven wordt, dat maakt allemaal niet uit, zei hij zelf ooit. Ach ja, daar lig ik niet wakker van. Het is een esthetische kwestie: ik wordt met een -t vind ik gewoon niet mooi staan. Ik vind het gezeur over 'het moet op één manier' eigenlijk onzin: als iemand kan lezen wat er staat en begrijpt wat er staat, dan maakt het in principe niet uit hoe je schrijft. Kijk, we maken samen een afspraak over een regel: schrijf -t na de stam voor de derde persoon. Ik vind alleen dat je er toch niet zo ontzettend voor terechtgewezen hoeft te worden als je je niet aan die afspraak houdt. Op school blijven zitten omdat je verkeerd spelt, dat is toch pijnlijk?*

Boudewijn de Groot, *Hoogtevrees in Babylon*. Alle eigen teksten van 1963 t/m 2006. Baarn: Tirion, 2007. ISBN 978 90 4390 940 2, 196 blz., 19,95 euro.

‘Wat vindt jij van dt-fouten?’ Over de houding van jongeren en leraren ten opzichte van de werkwoordspelling

ELS HENDRICKX

Een onderwerp voor een boeiende en geagiteerde discussie nodig? Met ‘dt-fouten’ hebt u gegarandeerd succes. Waarschijnlijk verwacht u dan dat de debatterende groep zich in twee kampen zal opsplitsen. Het ene kamp zou dan beweren dat dt-fouten niet erger zijn dan andere taalfouten, op veel te moeilijke regels berusten en bijvoorbeeld op school en in sollicitatieprocedures onredelijk negatief gestigmatiseerd worden: voor hen kunnen de dt-regels maar beter afgeschaft worden. Het andere kamp zou een vurig pleidooi houden om de regels voor de werkwoordspelling correct toe te passen en vreest dat dt-fouten vandaag de dag meer getolereerd worden dan vroeger: taalverval en normvervaging liggen op de loer. Maar is dit werkelijk de richting die uw debat zal uitgaan, of is er in werkelijkheid iets anders aan de hand? Ik heb het alvast voor u bij jongeren en leraren uitgezocht en leg de resultaten graag aan u voor.

Attitude van jongeren

Om de houding van jongeren tegenover dt-fouten na te gaan, heb ik enquêtes opgesteld en afgenomen bij 80 Vlaamse jongeren uit het zesde middelbaar (achtienjarigen). Naar opleidingsvorm ingedeeld, ging het om 40 ASO-leerlingen (vergelijkbaar met het Nederlandse voorbereidend wetenschappelijk onderwijs) en 40 TSO-leerlingen (te vergelijken met hoger algemeen

voortgezet onderwijs). De factor sekse werd alleen bij de ASO-groep, bestaande uit 21 meisjes en 19 jongens, in rekening gebracht.

Uit de resultaten kwamen drie belangrijke zaken naar voren. Een eerste interessante vaststelling is dat het vooral de context is die de attitude van jongeren bepaalt. Jongeren blijken geen algemene, stabiele houding tegenover dt-fouten te hebben, maar vinden het afhankelijk van de omstandigheden meer of minder belangrijk om dt-fouten te vermijden. In informele contexten (zoals sms’jes en chatgesprekken) bijvoorbeeld vindt ongeveer de helft van de zesdejaars het vermijden van dt-fouten helemaal niet belangrijk en een derde niet zo belangrijk. In formele contexten daarentegen vindt een ruime meerderheid (69%) het vermijden van dt-fouten heel belangrijk. Ook op school heeft de context een grote invloed: terwijl bijna alle leerlingen het heel belangrijk (43%) of vrij belangrijk (45%) vinden om in toetsen en taken voor het vak Nederlands geen dt-fouten te maken, vindt de grootste groep leerlingen (40%) dat niet zo belangrijk in schriftwerk voor andere schoolvakken. Toch vindt een derde van de jongeren een correcte werkwoordspelling ook bij algemene vakken vrij belangrijk: blijkbaar probeert ongeveer de helft van de jongeren op school altijd om geen dt-fouten te maken, terwijl de andere helft naar gelang van het schoolvak nog een verder onderscheid maakt in de noodzaak om correct te spellen. In het algemeen omschrijft de meerderheid van de leerlingen (64%) haar houding ten opzichte van dt-fouten als ‘ik

houd er alleen rekening mee wanneer ik vind dat het nodig is'; 28% kiest voor 'het is belangrijk om dt-fouten zoveel mogelijk te vermijden' en slechts 9% voor 'ik geef helemaal niet om het vermijden van dt-fouten'.

Een tweede vaststelling is dat meisjes meer belang aan een correcte werkwoordspelling hechten dan jongens. Dat blijkt onder meer uit het gegeven dat in een informele context een vierde van de meisjes vindt dat het noodzakelijk is om op je spelling te letten, tegenover 11% van de jongens. Bovendien vindt bijna de helft (43%) van de meisjes het belangrijk om dt-fouten zoveel mogelijk te vermijden en niemand dat dt-fouten niets uitmaken; bij de jongens is dat respectievelijk een derde en 11%. Meisjes zijn dus normgevoeliger dan jongens. Daarom is het des te opmerkelijker dat net zij zeggen dat ze moeite hebben met de dt-regels: 43% vindt ze (heel of vrij) moeilijk, tegenover 16% van de jongens. Verder denkt maar liefst een vierde van de meisjes – en maar 5% van de jongens – de dt-regels slecht te kunnen toepassen. Natuurlijk gaat het hier vooral om zelfevaluatie; de werkelijke beheersing van de werkwoordspelling komt verderop aan bod.

Een derde conclusie is dat ASO-leerlingen het belangrijker vinden om dt-fouten te vermijden dan TSO-leerlingen. Zo vindt 88% van de ASO-jongeren – en slechts 50% van de TSO-jongeren – het heel belangrijk om geen dt-fouten in formele teksten te maken. TSO-jongeren staan ook veel toleranter tegenover dt-fouten: 70% van hen noemt dt-fouten van leerkrachten Nederlands blunders, terwijl maar liefst 98% van de ASO-jongeren dat doet. Ook staan TSO-leerlingen afwijzender tegenover het negatieve stigma dat dt-fouten met zich meedragen: 33% vindt het oneerlijk om sollicitanten die een dt-fout maken in hun sollicitatiebrief consequent af te wijzen, tegenover 8% van de ASO-leerlingen.

Werkwoordbeheersing door jongeren

Samen met de geruchten over taalverloedering doen ook verhalen over de slechte werkwoordspelling van de jeugd van tegenwoordig

de ronde, maar is het wel echt zo dat jongeren niet meer zonder dt-fouten kunnen schrijven? Om die vraag te beantwoorden, heb ik 182 schooltoetsen en -taken van ongeveer dezelfde groep informanten als in mijn attitudeonderzoek bestudeerd. Het ging om schrijfwerk voor de vakken Nederlands, godsdienst en geschiedenis.

Opnieuw hebben de belangrijkste vaststellingen met context, sekse en opleidingsvorm te maken. In toetsen voor het vak Nederlands worden immers beduidend minder dt-fouten gemaakt dan in die voor andere vakken: de ASO-leerlingen maken bijvoorbeeld gemiddeld 0,36 dt-fouten per toets Nederlands en 0,42 per toets van een ander vak. In relatieve cijfers gesproken, spellen ze 1,03% van alle werkwoordsvormen die tot een dt-fout kunnen leiden (eindigend op een /t/-, /tə/- of /dð/-klank) verkeerd bij Nederlands en 2,46% bij een algemeen vak. Naar gelang van het vak hechten jongeren dus niet alleen meer of minder belang aan een correcte werkwoordspelling, ze spellen ook effectief beter of slechter: moeite doen is cruciaal. Verder tonen de cijfers aan dat meisjes de werkwoordspelling beter beheersen dan jongens: ze maken gemiddeld 0,31 dt-fouten per toets Nederlands (en de jongens 0,44) en spellen amper 0,79% van de werkwoordsvormen fout (en de jongens 1,47%). De onzekerheid van de meisjes over hun dt-beheersing is dus volledig ongegrond: een belangrijke taak voor het onderwijs is de vrouwelijke leerlingen van hun laag zelfbeeld af te helpen. Wat opleidingsvorm betreft, maken ASO-leerlingen minder dt-fouten dan TSO-leerlingen. Bovendien zijn TSO-leerlingen blijkbaar uiterst contextgevoelig: in andere vakken dan Nederlands nemen ze een zeer onverschillige houding aan. In schrijfwerk voor Nederlands spellen ze immers 5,94% van de werkwoordsvormen fout; in schrijfwerk voor andere vakken loopt dat op tot maar liefst 15,77%. In het algemeen is duidelijk dat de hedendaagse jongeren de werkwoordspelling best goed beheersen: in schrijfwerk voor Nederlands, wanneer ze hun best doen, maken achttienjarigen relatief weinig dt-fouten.

Attitude van en bestraffing door leraren

Om ook een beter beeld van de attitude van leraren ten opzichte van dt-fouten te krijgen, nam ik bij 21 leraren uit de derde graad van het middelbaar onderwijs (uit dezelfde school als de leerlingen) enquêtes af. Het gaat zowel om leraren Nederlands als om leraren godsdienst en geschiedenis, en zowel om leerkrachten in het ASO als om leerkrachten in het TSO. Omdat 21 leraren slechts een kleine groep informanten vormen, ben ik er mij van bewust dat de onderzoeksresultaten die ik zal beschrijven niet zomaar gegeneraliseerd mogen worden.

In het algemeen vinden leraren het nagenoeg allemaal belangrijk om geen dt-fouten te maken, ergeren ze zich aan dt-fouten en schamen ze zich wanneer ze er zelf eentje maken: ze ervaren dt-fouten dus als iets negatiefs. De rol van de context is ambigu bij leerkrachten: enerzijds vindt slechts 14% het in informele omstandigheden heel belangrijk om dt-fouten te vermijden, terwijl dat in formele contexten 86% is, en vinden leraren het sanctioneren van dt-fouten alleen in het vak Nederlands aanvaardbaar. Anderzijds vinden de onderwijzers dat hun leerlingen in alle schoolvakken even correct moeten spellen. Verder blijken de leraren van algemene vakken – opmerkelijk genoeg – het vaak belangrijker te vinden om dt-fouten te vermijden dan de leraren Nederlands. Tegen de verwachtingen in zijn het de ASO-leraren van algemene vakken, en niet die van Nederlands, die het meest negatief oordelen over dt-fouten. Bij de 6 ASO-leraren Nederlands zijn er namelijk twee die het belang van de dt-spelling consequent relativeren: ‘dt-fouten zijn maar één onderdeel van spelling. Spelling is maar één (minder belangrijk) onderdeel van schrijfvaardigheid. Schrijfvaardigheid is maar één van de vier communicatievaardigheden.’ Ook de TSO-leraren van algemene vakken zijn erg tolerant.

Tegenover die – met uitzondering van de beschreven gevallen – in het algemeen negatieve attitude ten opzichte van dt-fouten staat het werkelijke gedrag van leraren in verband met dt-fouten. Het idee dat dt-fouten op school altijd zwaar bestraft worden, klopt niet: slechts de helft van alle leraren trekt er punten voor af. Van de leraren van algemene vakken is er maar één die dt-fouten bestraft; van de leraren Nederlands doet 75% dat. Opvallend is

dat TSO-leraren Nederlands strenger optreden tegen dt-fouten dan hun collega’s uit het ASO: alle TSO-leraren, en slechts de helft (3 van de 6) van de ASO-leraren, bestraffen dt-fouten. De laatsten maken binnen hun vak een verder onderscheid: alleen in schrijfvaardigheidsoefeningen sanctioneren ze dt-fouten. Ook het beeld dat een dt-fout een zwaar puntenverlies met zich brengt, moet worden bijgeschaafd: 9% van de straffende leraren trekt minder dan een half punt per dt-fout af (de leraar in een algemeen vak), 55% een half punt, 36% één punt en niemand meer dan één punt.

Besluit

Om terug te komen op de debatsituatie: bij de jongeren zullen er geen twee kampen met een tegenovergestelde mening ontstaan, maar zullen nagenoeg alle jongeren instemmen met de stelling dat het vermijden van dt-fouten in bepaalde contexten (formele teksten en schrijftaken voor Nederlands) noodzakelijk is, maar in andere (informele teksten en schrijfwerk voor algemene vakken) dan weer overbodig. Op basis van die mening, gecombineerd met het hier vastgestelde feit dat jongeren de werkwoordspelling best goed beheersen als ze moeite doen, kan u het debat dan besluiten met de opmerking dat er voorlopig nog niet voor taalverval hoeft te worden gevreesd. Een discussie onder leraren zou waarschijnlijk tot de conclusie leiden dat dt-fouten in het schrijfwerk van leerlingen wel storend zijn, maar niet altijd bestraft hoeven te worden, hetzij omdat in teksten voor algemene vakken de dt-spelling geen onderdeel van de leerstof is, hetzij omdat ook in toetsen voor het vak Nederlands eerder de inhoudelijke vakleerstof dan de schrijfvaardigheid van de leerlingen moet worden beoordeeld.

Els Hendrickx maakte dit jaar voor haar studie Taal- en letterkunde: Germaanse talen een eindverhandeling over de maatschappelijke attitude ten opzichte van dt-fouten. Ze is wetenschappelijk medewerkster Nederlandse taalkunde aan de Katholieke Universiteit Leuven.

e-mail: els.hendrickx@arts.kuleuven.be

Flor zijn theorieboek

ALBERT OOSTERHOF

Wie een autorijbewijs wil halen, komt doorgaans in aanraking met een theorieboek van Flor Koninckx. In veel winkels is zijn *Autorijden van A tot Z* het enige verkrijgbare boek. Tegenwoordig zetelt Koninckx trouwens voor sp.a in het parlement, waar hij ook bezig is met verkeer. In zijn persoonlijke fiche op

de sp.a-site wordt verwezen naar 'Flor zijn webstek', www.florkoninckx.be, en daar vinden we onder meer wervende teksten voor de producten van Koninckx' uitgever. Zo wordt een imperium opgebouwd. Uiteraard is het in het belang van de verkeersveiligheid als een uitstekend theorieboek goed in de markt gezet wordt. Helaas is *Autorijden van A tot Z* (11de druk, 2006) niet in alle opzichten uitstekend. Er schort nogal wat aan de leesbaarheid en helderheid.

In het boek stuiten we regelmatig op woorden die niet zonder meer tot de standaardtaal behoren. Het gaat over verkeerslichten die *in panne zijn*, over verkeersgeleiders die met een witte lijn zijn *afgeboord*, over *de vier pinkers*, over slecht zicht *omwille van mist of regen*, over karavanen van *foorwagens*, over voetgangers die een *ziekenwagen aan de hand leiden*.

Opvallend zijn de vele slordigheden. Het verkeersbord F51, waarop we een mannetje zien dat een trap af loopt, duidt een *ondergrondse bovengrondse oversteekplaats* aan. Door pompend te remmen *kan je uw auto* onder controle houden en soms *pas je uw snelheid* aan. Het is verplicht om *op van de auto-snelweg* minstens 70 km/u te rijden. Er is een schema van de snelheidsbeperkingen op een aantal wegen, maar doordat er tekst is weggefallen, weten we niet hoe snel een auto mag in een voetgangerszone. Het gebruik van leestekens en middelen om alinea's af te bakenen is inconsequent en daardoor soms verwarrend. Woorden zijn aan elkaar blijven plakken en sommige letters zijn verdwenen: *andereemissies*, *gevalis*, *veplicht*.

We komen eigenaardige of weinig informatieve stellingen tegen, zonder verder al te veel uitleg: olie kan *stropiger en dikker* worden *omdat de viscositeit toeneemt*. Zelfs de uitleg van de voorrangregels schiet tekort. Ik geef twee voorbeelden. Op drie plaatsen in het boek wordt informatie gegeven over oversteekplaatsen voor fietsers. Helaas wordt het belangrijkste punt daar niet verduidelijkt: hebben de fietsers voorrang? In het hoofdstuk over voorrang wordt deze kwestie vervolgens

gewoon niet aangesneden. (In dat hoofdstuk wordt gelukkig wel duidelijk dat je voorrang hebt als een andere bestuurder je voorrang moet verlenen.) Verderop, in het hoofdstuk over de houding tegenover andere weggebruikers, lezen we uiteindelijk het volgende: *Fietsers hebben geen absolute voorrang*. Hiermee weten we echter nog niet in welke situatie de fietsers al of niet voorrang hebben.

Het tweede voorbeeld gaat over de situatie waarbij een bestuurder die links afslaat, geconfronteerd wordt met een tegenligger die ook in die richting afslaat. Koninckx legt uit dat de tegenligger voorrang heeft, omdat je *beiden van richting [verandert], en dan geldt de voorrang van rechts*. Het blijft echter onduidelijk onder welke voorwaarden de voorrang van rechts nu precies van toepassing is. Als we de wegcode raadplegen en artikel 19.3 lezen, is de verwarring compleet: *De bestuurder die naar links afslaat moet: (...) voorrang verlenen aan de tegenliggers op de rijbaan die hij gaat verlaten*. Als in dit soort situaties voorrang van rechts van toepassing zou zijn, zoals Koninckx beweert, zou dit artikel overbodig zijn.

Een ander inhoudelijk probleem heeft te maken met de vraag of de dode hoek aan de linkerkant kan worden uitgeschakeld. Daarover lezen we in het hoofdstuk over 'de bestuurder': *Op wegen met drie of meer rijstroken kan je de dode hoek op een grotere afstand links van de auto nooit volledig uitschakelen*. We stuiten echter op een discrepantie als we ons buigen over stelling 72 in het oefenboek: *De dode hoek uitschakelen aan de linkerkant van de wagen is mogelijk*. Volgens het oefenboek is het juiste antwoord zonder meer *ja!*

Zo kan ik nog even doorgaan. Deelnemen aan het verkeer is een activiteit waarbij elk foutje fataal kan zijn. Juist in dat licht is het logisch dat autobestuurders de verkeersregels en de beginselen van het autorijden aanleren op basis van een boek dat perfectie nastreeft. Van de theorieboeken van Koninckx zijn er honderdduizenden over de toonbank gegaan. Hier lag een kans om een theorieboek op de markt te brengen waar zo weinig op aan te merken is dat het een maximale bijdrage levert aan een veilig verkeer. Die kans is gemist.

Zeker en vast = vast en zeker? De Vlaamse en de Nederlandse variant

BARBARA SNEL

Vraag een Nederlander een Vlaming na te doen en hij begint spontaan 'typisch Vlaamse uitdrukkingen' te spuien: amai, allee, komaan! Grote kans dat ook zeker en vast ertussen zit. Is deze kreet zo typisch Vlaams? Wordt het daar werkelijk zo vaak gebruikt? En wat zeggen Nederlanders, als ze hetzelfde bedoelen? Vast en zeker? Genoeg vragen voor een klein onderzoek.

In Van Dale 2005 is onder *vast* te vinden: 'vast en zeker, (alg. Belg. N) zeker en vast'. Ook het *Vlaams-Nederlands woordenboek* en het *Vlaams Dialectenwoordenboek* geven als 'vertaling' van *zeker en vast* simpelweg het omgedraaide *vast en zeker*, zonder verdere uitleg.

Frequentie

In *Verboden op het werk te komen; klein woordenboek van Vlaamse taal- en andere eigenaardigheden* zegt Ton van der Wouden: 'naar het idee van de Nederlander luidt de vaste combinatie *vast en zeker* in Vlaanderen doorgaans *zeker en vast*'. Tot zover niets nieuws, maar dan vervolgt hij met iets opmerkelijks: 'In echte teksten is de combinatie echter vrij zeldzaam'.

Daar keek ik nogal van op. Als met 'echte teksten' geschreven teksten worden bedoeld, klopt de stelling wellicht; daarin probeert men immers vaker 'dialectismen' tot een minimum te beperken. In gesproken taal ligt de zaak echter anders. Als je zoekt in het Corpus Gesproken Nederlands (CGN: een verzameling gesproken teksten die zijn uitgeschreven en doorzoekbaar zijn gemaakt) blijkt dat Vlamingen ongeveer 14

keer vaker *zeker en vast* zeggen dan dat Nederlanders *vast en zeker* gebruiken.

Omkeerbaarheid

De *Taaltelefoon*, de taaladviesdienst van de Vlaamse overheid, benoemt *vast en zeker* als idiomatische nevenschikking. Veel van deze nevenschikkingen hebben een vaste volgorde. Zo zullen *de bijtjes en de bloemetjes*, *wel en goed*, *bondig en kort* de meeste taalgebruikers vreemd aandoen (zie hierover 'Tussen pot en pint: over de omkeerbaarheid van de nevenschikking in (vaste) woordcombinaties' van Filip Devos in *Over taal*, jaargang 42, nr. 3). Andere lijken een vrijere volgorde te hebben, zoals *familie en vrienden* en *fauna en flora*.

Met betrekking tot de volgorde van *vast en zeker* zegt de *Taaltelefoon* in een advies uit 2004: 'Ook in *vast en zeker* varieert de volgorde. Het aparte is dat dit verschil in volgorde geografisch bepaald is: *zeker en vast* komt vaak voor in Vlaanderen, maar is zeldzaam in Nederland. Voor Nederlanders is *vast en zeker* de gewone volgorde'. Vooral je plaats van herkomst zou dus bepalen welke variant je gebruikt.

Niemand lijkt echter verschil te zien tussen de betekenissen van beide uitingen. Betekenen de varianten dan inderdaad hetzelfde? Laten we van beide varianten een aantal voorkomens uit het Corpus Gesproken Nederlands onder de loep nemen.

Vast en zeker

Als Nederlanders *vast en zeker* gebruiken, dan gebeurt dat vaak in voorspellingen, zoals in de uitspraak 'Er

zal me vast en zeker iets ergs overkomen als ik me buiten de deur waag'. De vrouw die dit bange vermoeden uitsprak, vreesde het ergste omdat haar almanak had verteld dat het een sombere dag voor haar zou worden. Ze vertrouwt haar almanak vaak, maar helemaal zeker weten doet ze het niet.

Een andere Nederlandse wil een logeeradres in Wallonië regelen. Helaas heeft ze van haar contactpersoon ter plaatse nog geen reactie gekregen. Als ze zegt: 'Die Franse mevrouw heeft vast en zeker mijn lange e-mailadres niet goed overgenomen' dan doet ze weliswaar geen toekomstvoorspelling, maar ze spreekt wel een vermoeden uit over de Franssprekende dame. Later vertelt ze dat ze haar e-mailadres erg vaak moest spellen en ze herhaalt haar vermoeden: 'ik ben bang dat...' en 'ik denk dat het mailtje daarom niet is aangekomen'. Ook hier geldt: zeker is dat niet.

In de genoemde voorbeelden kan *vast en zeker* worden vervangen door *zeer waarschijnlijk*; een enkel *zeker* is niet mogelijk. Ook bij alle andere voorbeelden uit het Corpus Gesproken Nederlands blijkt dit het geval. Het duidelijkst komt dit naar voren in het losse gebruik van de woordgroep. Soms wordt deze gebruikt als antwoord op een vraag of als reactie op een opmerking van de gesprekspartner. Als voorbeeld een vrouw die vertelt over een ontvoering waarbij ook spullen zijn meegenomen. Haar gesprekspartner zegt, terwijl hij verder niets van het voorval weet: 'ja, tafelzilver hebben ze meegenomen natuurlijk'. De vrouw, die geen idee heeft of dit het geval is en het duidelijk ook niet de moeite waard vindt om erop in te gaan reageert met 'vast en zeker' en gaat door waar ze gebleven was.

Zeker en vast

Laten we een willekeurige greep uit het enorme aantal *zeker en vast* van de Belgische sprekers bekijken. Als eerste de zin 'In de helft van de klassen waar ik kom zijn er toch zeker en vast drie gemiddeld per klas die voetballen'. Aan het woord is een docent die zelf graag een potje voetbal speelt in het weekend. Op maandagochtend bespreekt hij met zijn leerlingen altijd de gespeelde wedstrijden. Hij weet dan ook precies wie er allemaal op voetbal zitten en vertelt dat het er minstens drie per klas zijn, misschien zelfs meer, want voetbal is *zeker en vast* de meest beoefende sport onder de leerlingen.

Ook Vlamingen gebruiken de woordgroep als losse reactie. In vergelijking met de Nederlanders zelfs zeer frequent: in het CGN

komt het bij Vlamingen ruim twintigmaal zo vaak voor als bij Nederlanders. De betekenis is echter anders: met *zeker en vast* wordt de vraag van de voorgaande spreker bevestigend beantwoord of wordt een stelling bekrachtigd. Opvallend is dat *zeker en vast* in het laatste geval meestal het einde van een gespreksonderdeel vormt. Er is een conclusie getrokken, het onderwerp is afgesloten.

Een docent in het beroepsonderwijs wil de vraag 'Moet je ook nog echt aan het technische lezen werken?' bevestigend beantwoorden. Hij zegt dan – Ja. Zeker en vast'. Hij illustreert zijn antwoord met een voorbeeld: 'In het derde jaar BSO is een jongen die met moeite kan lezen, dus dan kan je zeker al niet aan uitspraak gaan werken met G en H en diftongering en dergelijke meer. Dan is het nog echt leren lezen'.

In een interview vertelt iemand vol enthousiasme over de viering van een traditioneel Brussels feest ter herdenking van Keizer Karel. Na dit verhaal zegt de interviewer: 'Da's plezierig. Da's heel plezierig'. De geïnterviewde reageert, nog altijd vol van zijn verhaal, met: 'Een plezierige belevenis, ja, zeker en vast, ja'. Dat is het einde van het gesprek: de geïnterviewde wordt bedankt.

Alternatieven

In alle Vlaamse voorbeelden gaat het helemaal niet om een voorspelling, een waarschijnlijkheid of een vermoeden zoals bij het Nederlandse *vast en zeker*. Nee, het drukt eerder grote zekerheid uit. In elke klas zijn minstens drie kinderen te vinden die voetballen, in het beroepsonderwijs moet hard gewerkt worden aan technisch lezen en het was een plezierig feest. Waar het Nederlandse *vast en zeker* vervangen kan worden door *zeer waarschijnlijk*, daar is het Vlaamse *zeker en vast* in te ruilen voor *absoluut, zeker weten*.

Eén ding is zeker en vast: Belgen geven met 'hun' combinatie van deze drie woorden heel wat meer zekerheid dan de Nederlanders.

Barbara Snel is student Nederlandse taal en cultuur aan de universiteit van Leiden.

e-mail: b.l.snel@umail.leidenuniv.nl

Broodje taal

Spa, oubollig en Bluetooth

SARA BROUCKAERT

Geachte mevrouw, ik heb een vraagje waar ik al een hele tijd mee zit: een inwoner van Gent is een Gentenaar, een inwoner van Brussel een Brusselaar, maar hoe noemen we een inwoner van Spa? Een Spanaar?

Tja. ‘Spanaar’ leek me wel heel erg onwaarschijnlijk, maar wat was dan wel het goede antwoord? Een Spatel? Spagaat? Spadril? Inwonersnamen worden op verschillende manieren gevormd. Laat ik maar beginnen bij de suggestie van de vraagsteller en het voorbeeld volgen van de Brusselaar en de Gentenaar. Bij geografische namen betekent de afleiding *-enaar*: inwoner of bewoner van, iemand die afkomstig is van. Zowel *-aar*, *-enaar* als *-er* zijn dan mogelijk. Toegepast op ons woord geeft dat Spaar, Spaënaar of Spaër. Of misschien Spanaar, zoals de vraagsteller zelf suggereerde. Dat zou dan overeenkomen met Breda, waar de inwoners Bredanaars, Bredaënaars of Bredaërs heten. Toch vind ik Spaar, Spaër, Spaënaar noch Spanaar ergens terug, wat doet vermoeden dat ik niet op het juiste spoor zit. Naast de uitgang *-er* komt ook *-der* voor, zoals bij Almere (Almeerder). Dat geeft dan iets als Spader, niet echt waar ik naar op zoek ben. Misschien eens een kijkje nemen bij andere namen op *-a*?

Een inwoner van China is een Chinees, dan zou iemand uit Spa een Spees moeten zijn, toch? Hmm. De uitgang *-ees* is weggelegd voor uitheemse namen zoals Canada (Canadees), Ghana (Ghanees) en Rwanda

(Rwandeese), maar niet voor ons Spa. Toch lijkt uitgaan van andere namen op *-a* me geen slechte methode. Als er in Costa Rica, Dominica en Gambia Costa Ricanen, Dominicanen en Gambianen wonen, wat zo is, dan wonen er in Spa Spanen. Niet dus.

Een hele tijd en een heleboel plaatsnamen later weet ik alvast zeker hoe een inwoner van Spa *niet* heet. Het is geen Spaander, geen Sparing, Spaling of Spaarling, geen Spar of Sparijn. Ook Spast komt niet in aanmerking. Ik moet besluiten dat er gewoon geen naam *is* voor een inwoner van Spa. Een inwoner van Spa is een inwoner van Spa, voilà. En zo zijn er tientallen plaatsnamen zonder specifieke inwonersnaam. We hebben het ook over een ‘inwoner van Kuala Lumpur’ of een ‘inwoner van Bridgetown’. Soms is dat nu eenmaal beter dan een achtervoegsel op *-er* of *-aar*. Je zal maar eens in Zeveren of Oudewater wonen.

Oubollig is niet ouderwets

Over de vernieuwde bollen van het Atomium berichtte een journalist met een kwinkslag dat het Atomium ‘zijn oubollige imago van zich af heeft gegooid’. De volgende dag meldde een alerte lezer me dat *oubollig* hier verkeerd wordt gebruikt. *Oubollig* betekent immers niet *ouderwets*, zoals in het bericht wordt gesuggereerd, maar wel iets anders. En gelijk heeft de man, althans gedeeltelijk.

Van Dale vermeldt bij *oubollig*: 1. *koddig, komiek*, 2. *ruw-komisch*, 3. *opzettelijk komisch en daardoor juist flauw*. Van ouderwets is dus geen sprake. En toch raakt het woord in die betekenis steeds meer ingeburgerd, in die mate zelfs dat een aanzienlijk deel van de taalgebruikers alleen maar die betekenis kent. De associatie met *ouderwets* wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het partikeltje *ou*, dat verwantschap met *oud* doet vermoeden. Het heeft er nochtans niets mee te maken, want *ou* is een vormverbastering van *a*, een voorvoegsel dat intensivering aanduidt. *Oubollig* zag er in zijn oudste vorm uit als *abolge*, wat zoveel betekende als *boos*. Later verschoof die betekenis naar *gek* en vervolgens naar *koddig*. En nu zijn we dus aanbeland bij *ouderwets*. De grote Van Dale is een van de weinige naslagwerken die het woord (nog) niet in die betekenis opnemen; de meeste woordenboeken vermelden de betekenisverschuiving al sinds de jaren negentig.

Wees dus voorzichtig als u met de beste bedoelingen iets of, erger nog, iemand *oubollig* noemt; dat zou wel eens in het verkeerde keelgat kunnen schieten.

Bluetooth de verschrikkelijke

Het leuke aan taaladvies geven is dat je regelmatig gedwongen wordt je horisonten te verruimen en je te verdiepen in dingen waar je niet de minste voeling mee hebt. Zoals *Bluetooth*. Ik wist vaagweg dat dat iets te maken heeft met telefonie en draadloosheid (de onbestemdheid van een woord als *draadloosheid* illustreert al de omvang van mijn onkunde), maar verder reikte mijn 'kennis' niet. En toen kwam de *Bluetoothvraag*. Een jongeman die duidelijk wist waar Abraham de mosterd haalde, vroeg me *waarom Bluetooth een hoofdletter krijgt. Andere technologieën schrijven we toch ook klein? Denk maar aan 'internet' of 'gps'?* Ik moet bekennen dat ik enigszins geïntimideerd was. Hier zat ik, die bij *Bluetooth* in de eerste plaats aan vieze tanden dacht, en van mij werd een onderbouwd antwoord verwacht. Gelukkig ben ik niet van een

kleintje vervaard, dus ik ging op onderzoek uit. Wat ik op mijn zoektocht ontmoette, beste lezer, was niet om te lachen. *Point to multipoint, full duplex, piconet, scatternet*. Ik verstond en versta er nog steeds niets van. Maar wat ik intussen wél weet, is waarom Bluetooth een hoofdletter krijgt.

Harald 'Blåtand' (Blauwtand) Gormson leefde in de tiende eeuw en was koning van Denemarken en ook enkele jaren van Noorwegen. Hij heeft een belangrijke rol gespeeld in de verspreiding van het christendom in Scandinavië en in de eenmaking van Denemarken. Toen het Zweedse Ericsson midden jaren negentig een techniek wilde ontwikkelen om goedkope communicatie via een radioverbinding tot stand te brengen, koos het *Bluetooth* als werknaam voor het project en die naam is gebleven. Omdat de technologie mensen 'verenigt', veronderstel ik dan.

Vandaar dus de hoofdletter in *Bluetooth*. Een hoofdletter die overigens veel kans maakt om na verloop van tijd gewoon te verdwijnen, zoals dat wel vaker gebeurt als technologieën ingeburgerd raken en het statuut van soortnaam krijgen. Per slot van rekening waren ook *Walkman* en *Discman* ooit eigennamen. Maar waar heb ik het over? Walkman en discman? Haast prehistorische voorwerpen zijn het, genadeloos overmeesterd door Vikings met blauwe tanden.

Sara Brouckaert is projectmedewerker bij het departement linguïstiek aan de KU Leuven en assistent-taaladviseur bij de VRT.

e-mail: sara.brouckaert@arts.kuleuven.be

Interview

Regine Croes over het taalbeleid op Aruba

ERIC MIJTS

Regine Croes is als beleidsmedewerker verbonden aan de Directie Onderwijs op Aruba en is daar medeverantwoordelijk voor het taalbeleid in het onderwijs. Tijdens haar studie onderwijskunde in Nijmegen ging haar interesse vooral uit naar toegepaste taalwetenschappen. Op het ogenblik is zij betrokken bij een reeks projecten die zich richten op de onderwijstaal in het lager en middelbaar onderwijs op Aruba.

In het lager en middelbaar onderwijs op Aruba is Nederlands de officiële onderwijstaal. De praktijk lijkt erop te wijzen dat nogal wat problemen binnen het onderwijs op Aruba veroorzaakt worden door deze instructietaal. Hoe komt dat eigenlijk?

Als je kijkt naar de samenleving, dan zie je dat Nederlands voor de meerderheid van de bevolking van Aruba geen moedertaal is. Slechts zes procent van de Arubaanse bevolking noemt zichzelf Nederlandstalig. Hoewel het Nederlands op Aruba dus wel een officiële taal is, is het voor de Arubaanse bevolking een vreemde taal. De nadrukkelijke aanwezigheid van Spaans en Engels in de Arubaanse samenleving vergroot de afstand tot het Nederlands nog meer. Enkel voor bestuur en onderwijs wordt gebruik gemaakt van het Nederlands, en dit geeft de taal meteen een 'moeterige' bijmaak. Het Nederlands wordt weinig gebruikt in de samenleving, terwijl Engels voor de jeugd veel meer aantrekkingskracht heeft als taal van televisie, muziek en jongerencultuur.

Kijken we naar het onderwijs, dan zien we dat de onderwijsvernieuwingen tegenwoordig een complexer gebruik van de taal vereisen. Begrip en toepassing staan centraal. In de klas moeten de kinderen en de leerkracht met elkaar in discussie kunnen gaan over de diepere betekenis van kennis en de toepassing ervan binnen een zinvolle en bekende context. De eisen die

hierdoor aan het taalgebruik in de klas gesteld worden zijn vele malen hoger. Als je er dan rekening mee houdt dat de overgrote meerderheid van de kinderen het Nederlands tegelijkertijd als een vreemde taal moet leren dan is het denk ik wel duidelijk dat het Nederlands als instructietaal niet meer kan voldoen aan de verwachtingen die de onderwijsvernieuwingen met zich brengen.

Ook de noodzaak om het Nederlands als instructietaal voor het volgen van hogere vervolgstudies in Nederland te handhaven komt steeds meer onder druk te staan. Door de globalisering en internationalisering worden tegenwoordig vele studiemogelijkheden in het Engels op de Nederlandse hogescholen en universiteiten aangeboden. Dit alles maakt het moeilijker om het nut van de handhaving van het Nederlands *als instructietaal* te verantwoorden.

Dit alles neemt niet weg dat het nut van het leren van het Nederlands op zich, als taal, voor de Arubaanse burger en dus voor de Arubaanse kinderen als belangrijk wordt ervaren. De discussie in het onderwijs draait met name om de handhaving van het Nederlands *als instructietaal* en de *manier waarop* kinderen Nederlands zouden moeten leren, de didactiek van het Nederlands dus.

Wat zijn de knelpunten in het lager onderwijs?

Het belangrijkste knelpunt is de keuze tussen inhoud en taal. Op dit moment gaat de keuze voor de taal boven de keuze voor de inhoud, terwijl wij streven naar een situatie waarin de kinderen en de inhoud en de taal kunnen leren zonder dat de keuze voor het ene ten koste gaat van het andere.

Kiezen voor Nederlands als onderwijstaal is gebaseerd op de gedachte dat het gebruik van het Nederlands als instructietaal zou bijdragen aan een betere beheersing van het Nederlands. Ik durf stellig te beweren dat het omgekeerde in onze situatie het geval is. Vanwege de Arubanisering van het onderwijskorps krijg je in de klas de vreemde situatie dat een Arubaanse leerkracht en een Arubaanse leerling, die beiden buiten de klas met elkaar kunnen communiceren in het Papiamentu, in de klas beperkt worden in hun communicatie door het gebruik van een vreemde taal die ze geen van beiden optimaal beheersen. Het is voor een Arubaanse leraar in zo'n geval bijna vanzelfsprekend om afwisselend op het Papiamentu over te schakelen, zeker als de klas een bepaalde uitleg niet begrijpt en in het Papiamentu alles ineens veel gemakkelijker gaat. In deze situatie leert het kind meer van het voorbeeld dat het krijgt van de leerkracht tijdens dagelijkse instructie dan van de Nederlandse lessen. Het resultaat is dan dat het kind leert om veelvuldig te code-switchen en alle beperkingen in het taalgebruik en de taalbeheersing van de leerkracht als normaal aanleert.

Hoe zou deze problematiek opgelost kunnen worden?

Een van de oplossingen is, denk ik, om Nederlands juist niet meer als instructietaal te gebruiken, maar om in de Nederlandse les op een adequate en plezierige manier door vakleerkrachten goed en rijk Nederlands aan te bieden. We willen werken met moedertaalsprekers of vakleerkrachten om het aanbod van de vreemde talen zo authentiek mogelijk te laten zijn.

Op dit moment streven we naar een pilootproject in het kleuter- en basisonderwijs, waarbij we een multilinguaal onderwijsmodel willen toepassen met Papiamentu als instructietaal en een vroege introductie tot de andere drie vreemde talen, met daarbinnen de meeste tijd voor het Nederlands. Dit omdat Nederlands op Aruba het minst vanuit de omgeving ondersteund wordt. In de kleuterschool zouden de kinderen al op een speelse

We hebben enthousiaste mensen
nodig, maar ook realisten.

manier Nederlands

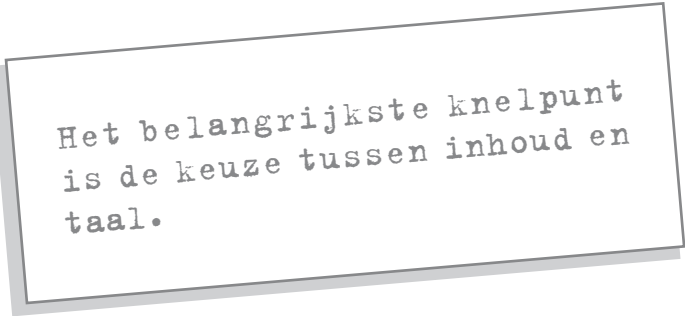
leren middels gesprekken, liedjes, verhalen en Nederlandstalige media. Aansluitend bij een natuurlijke taalontwikkeling zouden de mondelinge taalbeheersing en de waardering voor het Nederlands die zo ontwikkeld worden de basis moeten vormen voor het meer formele taalonderwijs later. Als de leerlingen een jaar of zeven zijn, wordt begonnen met Nederlands schrijf- en leesonderwijs, nadat voor deze vaardigheid de basis is gelegd in het Papiamentu. De leesmethode voor het Papiamentu is al ontwikkeld en daarin wordt aandacht besteed aan geadopteerde woorden uit het Nederlands, die volgens de Arubaanse etymologische spelling hun eigen Nederlandse spellingsysteem handhaven. De eerste stap naar het Nederlandse spellingsysteem is op die manier al gezet.

De bedoeling is dat tijdens de Nederlandse les instructies en opdrachten voor de andere vakken, zoals rekenen of de zaakvakken, worden uitgevoerd. Op die manier geef je het kind de kans om zich bekende stof ook meester te maken in het Nederlands en daarbij te oefenen met de bijkomende terminologie en schoolse taalvaardigheden.

Wat zouden we kunnen verwachten van zo'n nieuw onderwijsprogramma?

Allereerst verwachten we dat de leerlingen er inhoudelijk op vooruit zullen gaan. In plaats van alles uit hun hoofd te leren, zullen ze eerder overgaan tot inhoudelijke beheersing en toepassing. Door inzet op denkstrategieën zullen de leerlingen meer kritischdenkend geschoold zijn. We gaan ervan uit dat onderwijs in de moedertaal een belangrijke randvoorwaarde is om abstract en

genueanceerd te leren denken. Een ander effect dat we verwachten is dat de beheersing van het Nederlands beter wordt, aangezien men van Nederlands als vreemde taal en niet als moedertaal uitgaat. Dit versterkt het succes van het leren van de taal en kan ook meewerken aan een positievere attitude ten opzichte van het Nederlands. Uiteindelijk, als je deze effecten bij elkaar optelt, zou dit kunnen betekenen

Het belangrijkste knelpunt is de keuze tussen inhoud en taal.

dat er op Aruba op lange termijn een groei tot stand zou komen van het aantal academici, doordat het zittenblijven en de schooluitval beperkt worden en de academische competenties, zowel wat denkstrategieën als wat taalvaardigheid betreft, reeds op veel jongere leeftijd evenwichtig aangescherpt worden.

Voor het Nederlands zelf kun je ook positieve gevolgen verwachten. Niet alleen zal de attitude ten opzichte van de taal veranderen, maar ook zullen, door het verzorgen van het Nederlands als vreemde taal, er meer aandacht en interesse zijn voor Nederlandse gemeenschappen en cultuur. Meer aandacht voor cultuur maakt het leren van een taal leuker en brengt mensen dichterbij elkaar.

Het lijkt erop dat Aruba en Curaçao een sterk afwijkende koers volgen als het gaat over het beleid ten opzichte van het Nederlands. Kunt u dat verklaren?

Ik moet eerlijk zeggen dat ik niet het idee heb dat Aruba en Curaçao sterk van elkaar verschillen in hun taalbeleid. Ik denk eerder dat we elkaar heel goed aanvullen. We streven er allebei naar om de talen in het onderwijs te laten aansluiten bij hun gebruik in de samenleving en in de grotere internationale context waarin de Arubaanse en Curaçaose burgers zich bewegen. Daarbij zijn er soms kleine verschillen in de uitwerking, omdat de taalsituatie op Curaçao niet gelijk is aan die op Aruba. In de eerste plaats leeft op Curaçao het Nederlands nog veel sterker dan op Aruba. In het openbare leven, in het straatbeeld is Nederlands nadrukkelijk aanwezig. Dit is op Aruba volledig anders: meer en meer nemen in het openbare leven het Papiamentu en het Engels de belangrijkste rollen op zich, wat je in het straatbeeld terugziet. Op Curaçao is men daarnaast reeds eerder begonnen met de invoering van het

Papiamentu als voertaal in het basisonderwijs. Dit geeft hun een voorsprong en daardoor kunnen wij van hun ervaringen leren.

Kun je hiervan voorbeelden geven?

De invoering van Papiamentu als onderwijstaal in het basisonderwijs op Curaçao heeft op vrij korte termijn plaatsgehad. Dit heeft ertoe geleid dat er in korte tijd in onderwijsmateriaal en training voor docenten is voorzien. Op een gegeven moment was de behoefte aan materiaal en training echter groter dan de capaciteit om hieraan te voldoen. Wij kunnen dit vermijden door een langetermijnplanning en door voort te bouwen op datgene wat op de andere Benedenwindse Eilanden is ontwikkeld.

Daarnaast is de invoering van de instructietaal op Curaçao gepaard gegaan met allerlei andere grote vernieuwingen in dezelfde school voor Funderend Onderwijs. Op Aruba hebben we dit ook overwogen. Rekening houdend met onze capaciteit en met de ruimte en tijd die leerkrachten nodig hebben om vernieuwingen onder de knie te krijgen, hebben we er echter voor gekozen om de invoering van het nieuwe taalmodel voorlopig te beperken tot uitsluitend die aspecten die echt nodig zijn en tot een klein aantal scholen, die van dichtbij ondersteund en gevolgd worden. Later op de planning staat dan de uitbreiding van de vernieuwing en van het aantal scholen.

Kunnen we snel veranderingen verwachten?

Het besluit dat het pilootproject kan beginnen kan elk moment vallen. We moeten er rekening mee houden dat de discussie rond de invoering van een nieuw taalmodel maatschappelijk en politiek erg gevoelig ligt; het verleden speelt nog steeds een grote rol. We zijn al een heel eind gekomen door de argumentatie zo rationeel mogelijk te houden en het beleid te baseren op statistische data. Met een goede monitoring van het project zullen de resultaten van de vernieuwingen in kaart moeten worden gebracht, in samenwerking met lokale en internationale onderzoekers. Dit zal veel informatie opleveren. Zo kan de wereld ook nog eens iets van ons leren.

Dat betekent nog niet dat we tijdens de invoering niet tegen problemen zullen aanlopen, maar uiteindelijk moeten voor allerlei situaties nieuwe oplossingen en nieuwe compromissen gezocht worden. Om al deze veranderingen vorm te geven hebben we enthousiaste mensen nodig, maar ook realisten.

Meersyllabische woorden uit de mond van een peuter

HELENA TAE LMAN

Wanneer u aan een peuter vraagt om het woord *olifant* te herhalen, is de kans klein dat u een correcte weergave hoort. Het kind zal waarschijnlijk de tweede syllabe en misschien ook de eerste weglaten, wat dan resulteert in [ʼofant] of [ʼfant]. Daarnaast zal hij ook de foneemstructuur aanpassen: bijvoorbeeld de *f* wordt vervangen door een andere medeklinker ([ʼowant]) of de eindcluster van de laatste syllabe valt weg ([ʼhota]) of de onset van de eerste syllabe wordt vervangen door een reduplicaat van de laatste ([ʼtotaut]). Het kind kan ook het juiste aantal syllabes behouden, maar de foneemstructuur door middel van reduplicatie ([,papa'pa]) en/of substitutie ([ʼɔdə,fant]) vereenvoudigen.

Een selectie van typische productievormen bij een- en tweejarigen vindt u in (1).

(1) 15 pogingen om *olifant* uit te spreken

a	[ʼham]	(Tom, 1 j 2 m)
b	[ʼfan]	(Tom, 1 j 6 m)
c	[ʼant]	(Tirza, 1 j 11 m)
d	[ʼowant]	(Eva, 1 j 7 m)
e	[ʼhota]	(Jarmo, 2 j 2 m)
f	[ʼola]	(Tom, 1 j 5 m)
g	[ʼtotaut]	(Jarmo, 2 j 1 m)
h	[ʼoma]	(Cato, 1 j 10 m)
i	[,papa'pa]	(Enzo, 1 j 11 m)
j	[ʼɔtə,tat]	(Jarmo, 1 j 11 m)
k	[ʼofa,fa]	(Jarmo, 2 j 4 m)

l	[ʼolə,lamp]	(Tirza, 2 j 3 m)
m	[ʼofi,fant]	(Robin, 2 j 4 m)
n	[ʼɔdə,fant]	(Leon, 1 j 11 m)
o	[ʼona,hant]	(Cato, 2 j 1 m)

Het woord is te lang

Waarom laten kinderen syllabes weg uit een woord? U zult misschien veronderstellen dat zo'n lang woord te moeilijk is voor een kind dat nog niet lang kan praten en daarom veel aandacht moet besteden aan het productieproces. En daar hebt u een punt. Hoe langer het woord, hoe groter de kans dat er een syllabe wegvalt: viersyllabische woorden worden vaker gereduceerd dan driesyllabische, driesyllabische vaker dan tweesyllabische. Ook de complexiteit van de zin speelt een rol: meersyllabische woorden worden vaker gereduceerd in een lange zin dan in een korte zin. De kans op reductie is groter in een zin met moeilijke, net verworven woorden. Indien een volwassene het lange woord zojuist heeft uitgesproken, verhoogt dit voorbeeld dan weer de kans op succes. In talen zoals het Fins met een uitzonderlijk hoog aantal lange woorden, zal het kind een extra inspanning leveren om die lange woorden snel onder de knie te krijgen. Finse kinderen produceren minder syllabedeleties dan Engelse kinderen van dezelfde leeftijd.

In de voorbeelden in (1) komen we ook reduplicaties tegen: herhalingen van een beginmedeklinker of een onset-klinkercombinatie, zoals in (1g) en (1i-m). Een Spaanse onderzoekster rapporteerde dat sommige

Spaanse kinderen vooral reduplicatie aanwenden als techniek om lange woorden te vereenvoudigen, terwijl anderen dan weer liever voor syllabedeletie kiezen. De Nederlandstalige kinderen in mijn studie kozen voor syllabedeletie als belangrijkste vereenvoudigingsstrategie, maar wel stelde ik vast dat woorden die reeds een reduplicatie bevatten, zoals *papegaai* of *Dikkie Dik*, minder vaak onderhevig waren aan syllabedeletie dan andere woorden. Blijkbaar waren ze reeds voldoende vereenvoudigd.

Een ritmische voorkeur voor trocheeën

Een aantal Nederlandse en Engelse onderzoekers hebben de ritmische structuur van syllabedeleties bestudeerd. Zij stelden vast dat kinderen syllabes weglaten om een trocheïsche voet te bekomen, dit is een ritmische eenheid die bestaat uit een beklemtoonde syllabe optioneel gevolgd door een onbeklemtoonde syllabe, zoals in *auto* of *stoel*. Na een korte fase met monosyllabische woorden zouden kinderen woordproducties vormen met het ritme van één trochee, zoals in (2). In (2a-b) zijn de woorden omgevormd tot een trochee door middel van syllabedeletie. In (2c) is het woord al trocheïsch, en is er dus geen reden voor syllabedeletie. In (2d) heeft het kind een alternatieve, maar minder gebruikelijke strategie gekozen om een trochee te bereiken, namelijk de klemtoon verschuiven van de laatste naar de eerste syllabe. Na deze monotrocheïsche fase zouden kinderen ook woordproducties genereren die bestaan uit twee of meer trocheeën, zoals in (3).

(2) Woordproducties samengesteld uit één trochee

a konijn	→	['kɛin]	(Elke, 2 j 3 m)
b boerderij	→	['bujɛi]	(Robin, 1 j 10 m)
c koffie	→	['kɔfi]	(Maarten, 1 j 9 m)
d kapot	→	['pa:put]	(Cato, 1 j 11 m)

(3) Woordproducties samengesteld uit meerdere trocheeën

a helikopter	→	['welə'kɔptə]	(Enzo, 2 j 3 m)
b locomotief	→	['lobə'dif]	(David, 1 j 11 m)

Die ritmische voorkeur voor trocheeën zou reeds aanwezig zijn bij baby's van 9 maanden. Experimenten met Engelstalige baby's van die leeftijd hebben aangetoond dat zij liever naar een woordenlijst met tweesyllabische trocheïsche woorden zoals *keuken* luisteren dan naar een woordenlijst met tweesyllabische jambische woorden zoals *ballon*. Waarschijnlijk is die voorkeur gebaseerd op het grote aantal trocheïsche woorden in de Nederlandse en de Engelse woordenschat.

Mijn eigen observaties komen echter niet met deze verklaring van syllabedeletie overeen. De 13 kinderen die ik bestudeerde, produceerden wel veel syllabedeleties in bisyllabische jambische woorden, wat dan in een monosyllabische trochee resulteerde. Ook driesyllabische woorden werden vaak omgevormd tot trocheïsche producties. Maar aan de andere kant was het resultaat van syllabedeletie niet altijd een trochee (of een opeenvolging van trocheeën). Ik vond ook jambische ritmes, zoals in (4a), vooral dan bij producties van woorden die in volwassen Nederlands het ritme beklemtoond-onbeklemtoond-hoofdklemtoon hebben. Verder lieten deze kinderen ook syllabes weg uit woorden die reeds uit een opeenvolging van trocheeën bestonden, zoals in (4b), zonder dat dit resulteerde in een optimalisering van het ritme. En ten slotte speelde ook de foneemstructuur van de syllabe een rol. In een vroege fase van taalproductie lieten de kinderen vaak finale syllabes met een sjwa vallen (4c). Daarnaast waren initiële onbeklemtoonde syllabes zonder eindconsonant (4d) vaker onderhevig aan truncatie dan initiële onbeklemtoonde syllabes met eindconsonant (4e).

(4) Deletiepatronen die niet verklaard worden door de trocheïsche hypothese

a telefoon	→	['təfo]	(Maarten, 1 j 10 m)
b televisie	→	['fi'tisi]	(Enzo, 1 j 11 m)
c sleutel	→	['sət]	(Maarten, 1 j 9 m)
d kalender	→	['lɛndə]	(Maarten, 1 j 10 m)
e Kristien	→	['kɪs'tin]	(Maarten, 1 j 10 m)

Minder prominente syllabes mogen weg

Ritmische factoren bleken eerder een rol te spelen bij de keuze van de syllabe die gedeleerd zou worden dan bij de bepaling van het uiteindelijke woordritme. Zo lieten de Nederlandstalige kinderen meestal alle onbeklemtoonde syllabes vallen die niet aan het einde van een woord stonden. Dit is gebeurd in alle voorbeelden, behalve (4c) en (4e). Dezelfde tendens werd ook gerapporteerd in andere talen, zoals het Spaans, het Engels of het Tsjechisch.

De tendens om onbeklemtoonde, niet-finale syllabes weg te laten wordt verklaard door te verwijzen naar hun gebrek aan akoestische prominentie. Immers, onbeklemtoonde syllabes zijn korter dan beklemtoonde, ze zijn minder luid, en de klinkercontrasten zijn minder groot. Aan het einde van een woord zijn onbeklemtoonde syllabes echter wel prominent, omdat ze in die positie automatisch verlengd worden.

De oorspronkelijke prominentieverklaring definieerde de prominentie van een syllabe enkel in termen van positie en klemtoon. Mijn Nederlandstalige data doen vermoeden dat ook de foneemstructuur een rol speelt: immers, woordfinale syllabes met een sjwa worden vaker weggelaten dan woordfinale syllabes met een volle vocaal, en initiële syllabes met een eindconsonant worden minder vaak weggelaten dan initiële syllabes zonder een eindconsonant. We hebben hier ook onafhankelijke evidentie voor: de sjwa verlaagt de prominentie van een syllabe omdat het een korte vocaal is die bovendien in het midden van het klinkerspectrum ligt. Verder zijn syllabes met een eindconsonant langer dan syllabes zonder een eindconsonant en zijn de klinkers in die syllabes minder onderhevig aan vocaalreductie.

Wat is nu precies het probleem met minder prominente syllabes? Misschien hoort een kind zulke syllabes niet (goed) wanneer een volwassene ze uitspreekt, en slaat hij ze daarom niet op in zijn mentale representatie van het woord. Deze verklaring komt echter niet overeen met de observatie dat de woordproductie vaak nog een foneem uit de gedeleerde syllabe bevat, zoals de /k/ in de realisatie [ˈkɛin] van *konijn* in (3a). Verder zijn kinderen niet altijd consistent bij de productie van syllabedeleties: vaak wordt een

lang woord nu eens met het correcte aantal syllabes geproduceerd, en een kwartier later weer met eentje minder. Die variatie bewijst dat de gedeleerde syllabe (althans gedeeltelijk) in het geheugen opgeslagen zit. Waarschijnlijk heeft het gebrek aan prominentie wel een invloed op de kwaliteit van de representatie: minder prominente syllabes zijn minder goed verankerd in de lexicale representatie van het woord, en zijn daarom moeilijker uit het geheugen op te halen bij woordproductie. Recent onderzoek ondersteunt die stelling: peuters merken het minder snel op wanneer een onbeklemtoonde, niet-finale syllabe fout wordt uitgesproken dan wanneer een prominente syllabe een fout bevat.

Ten slotte kunnen we deze verklaring verzoenen met onze allereerste veronderstelling, namelijk dat kinderen syllabes deleren omdat een lang woord te veel vergt van hun beperkte productiecapaciteit. Waarschijnlijk zal een kind er vaak niet in slagen om een minder prominente syllabe op te halen uit het geheugen wanneer zijn beperkte productiecapaciteit reeds zwaar belast wordt door de uitspraak van een lang woord of een lange zin.

Literatuur

- Taelman, H. (2004). Syllable omissions and additions in Dutch child language. Antwerpen, Universiteit Antwerpen (<http://www.cnts.ua.ac.be/~taelman>).
- Vihman, M. M., Nakai, S., DePaolis, R. A. & Hallé, P. (2004). The role of accentual pattern in early lexical representation. *Journal of Memory and Language* 50, blz. 336-353.

Helena Taelman werkt als postdoctoraal onderzoeker aan het Centrum voor Nederlandse Taal en Spraak van de Universiteit Antwerpen. Daar bestudeert zij de verwerving van fonologie en morfosyntaxis bij Nederlandstalige kinderen tussen één en drie jaar.

e-mail: Helena.Taelman@ua.ac.be

Geen portret zonder leidraad

BRUNO COMER

'Profiel', 'De mens', 'In de kijker', 'Postuum'... De rubrieken waarin journalisten figuren typeren, hebben een vaste plaats in de media verworven. Een portret spreekt lezers aan. Hoe boek je succes in dit succesvolle genre?

Een portret beantwoordt aan dezelfde wetmatigheden als een ander artikel. Dat wil zeggen: je verzamelt je informatie op basis van de vijf w's en de twee h's: wie, wat, waar, waarom, wanneer, hoe, hoeveel. De beginszin trekt meteen de aandacht van de lezer, je zorgt voor een stevige opbouw, je laat zinnen en paragrafen in elkaar overvloeien en je rondt af met een sprekend einde.

Maar wat maakt van een artikel een portret? Wanneer is een portret geslaagd? Als de persoonlijkheid van de geportretteerde er duidelijk in tot uiting komt. Daarom zal je in het onderzoek vooraf en via je vragen zoeken naar gegevens als afkomst en jeugdijaren, beroepskeuze en de redenen daartoe, gezinssituatie, bijnaam (in het gezicht en achter de rug). Je geeft ook mee wat anderen van de geportretteerde vinden en wat je zelf van hem denkt. Je beschrijft zijn uiterlijke kenmerken, waar hij van houdt en wat hij misprijst, zijn grootste succes en zijn grootste drama. Je wilt weten wie hij als model neemt, wat zijn geheim wapen is, zijn hobby's, zijn passie, zijn dilemma's en principes. Je kunt de geportretteerde zelf aan het woord laten of een intimus iets over hem laten zeggen. Je kunt hem vergelijken met mensen die hem vooraf gingen of nu een gelijkaardige rol spelen. Een treffende anekdote kan dikwijls veel duidelijk maken.

Een eigen methode

Essentieel is dus dat de persoonlijkheid van de geportretteerde in je tekst duidelijk tot uiting komt. Je kiest dus uit al je informatie de karakteristieken die iemand het best kenschetsen. Op basis daarvan kun je een methode ontwikkelen die in dit artikel nader toegelicht wordt. Ze laat je toe snel en efficiënt een portret te schrijven.

Zelf heb ik veel geleerd door de portretten van Christine Ockrent te lezen. Deze bekende journaliste van Belgische afkomst die getrouwd is met de huidige Franse minister van Buitenlandse Zaken Bernard Kouchner, kwam in de eerste helft van de jaren negentig geregeld aan het woord op de radiozender France Inter. Ze portretteerde telkens een bekende naam uit die periode: Yasser Arafat, Raymond Goethals of Nelson Mandela. Er verschenen twee boeken met een bundeling van die portretten en ik ging na of er een vast stramien in die artikels stak. En ja, dat blijkt het geval te zijn.

Ockrent probeert de persoonlijkheid van de geportretteerde altijd in één zin te vatten. Dan zoekt ze alle elementen bijeen die erop wijzen dat die karakterisering niet uit de lucht gegrepen is. Die elementen vormen de leidraad van het artikel. Maar natuurlijk zijn er nog tal van relevante gegevens, die niets met die ene trek te maken hebben. Die verwerkt Ockrent in het artikel via uitweidingen, paradoxen, tegenstellingen, analogieën, vergelijkingen, illustraties. Maar telkens valt ze op haar leidraad terug. Aan het einde van het artikel laat ze, in één zin, het richtsnoer zien.

Een voorbeeld

Zestien jaar lang, van 1982 tot 1998, was Helmut Kohl Duits bondskanselier. In 1992 schreef Christine Ockrent een portret van hem. Haar leidraad: *een onderschatte persoonlijkheid die er toch in slaagt zijn visie op te leggen*. Voor die typering baseerde ze zich op volgende elementen:

1. Onderschat:

- Het is een dikke reus waarin je moeilijk een historische figuur herkent.
- Hij komt uit Rheinland Palz, de kleinste van de Duitse deelstaten.
- Hij lijkt er een aarzelende stijl op na te houden, tot het sul-lige toe.
- Het is de meest bespottete kanselier van Duitsland. Hij mist het intellectuele gehalte van Schmidt, de visie van Adenauer, de charme van Brandt. Hij wordt ook de 'dikke' of de 'peer' genoemd.
- Hij heeft weinig principes.
- Een uitspraak van Helmut Schmidt: 'Je weet nooit wat hij denkt. Overigens: denkt hij wel?'

2. Toch efficiënt:

- Onverstoorbaar: laat ze maar lachen.
- Hij blijft altijd sereen.
- Hij theoretiseert weinig, hij werkt concreet binnen de partij, baant zich een weg en elimineert rivalen.
- Hij lijkt wat sullig, maar is in werkelijkheid uitgekookt.
- De weinige principes die hij heeft – hij is conservatief, Europees gezind en liberaal – verdedigt hij sterk.
- Hij is cynisch, pragmatisch en tot veel compromissen bereid.

Daarnaast zijn er een aantal gegevens die de auteur in haar portret wil verwerken. Soms zijn die belangrijk, soms pittoresk. Op zichzelf hebben ze niets met het richtsnoer te maken.

- Hij is van plan om samen met Frankrijk verder te bouwen aan de Europese Unie en de meningsverschillen rond de

landbouwpolitiek, de muntslang en de GATT-onderhandelingen te overbruggen.

- Hij krijgt te kampen met het traditionele Franse wantrouwen ten opzichte van het nu verenigde Duitsland.
- Hij is een leerling van Adenauer.
- Hij is de jongste president van zijn deelstaat, de jongste kanselier.
- Hij is 62 jaar, meet 1,93 meter en weegt 130 kg.
- Hij heeft twee klerkasten, naar gelang van de schommelingen in zijn gewicht.
- Hij houdt van varkenspootjes en witte wijn.
- Hij heeft een harmonisch gezinsleven met twee zonen die in de VS studeren.
- Hij is de zoon van een kleine belastingambtenaar die nog in Verdun gevochten heeft.
- Hij is de laatste Duitse kanselier die de oorlog nog heeft meegemaakt. Hij was 15 in 1945: te jong om er een rol in te spelen, te oud om er geen herinnering aan te hebben.
- Hij is van huis uit sober en tolerant.
- Hij is een goede vriend van Mitterand.
- De Duitse hereniging is zijn grootste triomf, maar ook zijn grootste bedreiging (tegenstelling *ossi's – wessi's*, zware kostprijs en hoge belastingen, opkomst van racisme).

Hoe bouwt Ockrent haar artikel nu op?

In de inleiding gaat Ockrent in op de Duits-Franse verhoudingen. Na twee paragrafen komt ze bij Kohl, '*cet improbable héros*' (die onwaarschijnlijke held) en daarmee zet ze de toon voor de rest van het artikel. Ze verwerkt alle argumenten in de tekst om de Duitse kanselier aldus te kwalificeren. Tussendoor vertelt ze nog meer over hem en brengt ze de gegevens aan die niet in die leidraad passen. Ze eindigt met het richtsnoer, de zin waar het artikel om draait, verpakt in een typisch Franse woordspeling:

On se trompe toujours sur l'allure des gros, surtout quand ils sont grands. (Je vergist je vlug in het kaliber van dikkerds, vooral wanneer het sterke persoonlijkheden zijn).

Vaison-la-Romaine

Een portret hoeft niet noodzakelijk over een persoon te gaan: een plaats, een politieke partij, een werkkring kunnen even goed. Een voorbeeld daarvan is het portret dat Ockrent maakte van het stadje Vaison-la-Romaine in de Provence. Een plotse vloedgolf veroorzaakte er in september 1992 een drama met meer dan veertig doden. De media besteedden daar uiteraard heel veel aandacht aan. Toen ze het portret van dat stadje na de ramp schreef, wist Christine Ockrent dat ze op zichzelf nog weinig nieuws te vertellen had. Dat probleem is voor iedere portretist een valkuil. Het gebeurt zelden dat hij nieuwe, feitelijke gegevens kan aanbrengen. Het originele ligt dan in de invalshoek. En daarmee is het belang van de leidraad eens te meer aangetoond.

Voor het portret rond de ramp van Vaison-la-Romaine heeft de Franse journaliste het in de laatste zin over: *‘La fragilité d’une société qui se croit sans risque’* (de broosheid van een samenleving die denkt dat ze geen risico loopt). Ze begint het artikel met een beschrijving van het gehacketak rond het referendum over de euro dat in diezelfde septembermaand plaats had. Ze heeft het kort over Frankrijk, dat weinig over natuurrampen te klagen heeft. Als de Fransen over het klimaat klagen, is het over de regen of de droogte. En dan plots beschrijft ze de catastrofe in de Provence, een ‘streek die de hele wereld ons benijdt’. Alle andere elementen die met zo’n ramp te maken hebben, komen aan bod: de slachtoffers, de reddingswerkers, de verantwoordelijkheid van de overheid, de solidariteit. Maar steeds komt de idee terug ‘zoiets gebeurt alleen in de derde wereld’. Op die manier brengt ze, ook zonder nieuwe gegevens, een boeiend portret.

Personencultus

De basiszin die de geportretteerde typeert en die de leidraad vormt van het portret is uiteraard belangrijk. Daar spelen het observatievermogen en de inspiratie van de journalist een grote rol. Die typering hoeft niet noodzakelijk een synthese van de geportretteerde te zijn. Je kunt ook een bepaald aspect van zijn persoonlijkheid belichten. Voor het portret van president Mitterand gaat Ockrent bijvoorbeeld dieper in op zijn schroom, zijn ‘pudeur’ op het ogenblik dat de ziekte waar hij zo lang mee geleefd heeft hem voor de eerste maal in het ziekenhuis brengt.

Bij een portret loert het gevaar voor een personencultus altijd om de hoek. Maar het is een misvatting dat je alleen een portret over uitgesproken persoonlijkheden kunt schrijven. Christine Ockrent portretteert ook ‘L’institutrice’, de kleuterleidster die zich zeer voorbeeldig gedraagt wanneer haar klas door een op hol geslagen man gegijzeld wordt en over ‘La boulangère de Reims’, die een migrant neerschoot omdat hij croissants kwam pikken.

Een speciale techniek is om één persoon te beschrijven die representatief is voor een hele groep. Zo heeft ze het over ‘Claude le pêcheur’. Hij staat model voor de Bretoense vissers die bij hevige rellen zware vernielingen aanrichtten in het stadscentrum van Rennes. ‘Le soldat français’ is een beschrijving van de Franse blauwhelmen die op dat ogenblik opdrachten uitvoerden in Bosnië en Somalië.

Wanneer je zeer methodisch te werk gaat, dreigt het gevaar dat een portret koud overkomt. Een remedie daartegen is het portret in de ik-vorm te brengen (een techniek die de Vlaamse journaliste Betty Mellaerts veel gebruikt) of in de vorm van een brief. De bundel van Christine Ockrent omvat een warme brief aan Toulouse-Lautrec die ze zo’n moderne figuur vindt. En, zoals gewoonlijk, de laatste zinnen verraden die leidraad van het artikel:

Qu’aimeriez-vous aujourd’hui de notre univers, Monsieur de Toulouse-Lautrec, que choisiriez-vous de décrire de notre fin de siècle? Seriez-vous peintre encore, cinéaste peut-être, ou l’étiez-vous déjà? (Mijnheer de Toulouse-Lautrec wat zou u fijn gevonden hebben aan onze samenleving? Wat zou u uitgekozen hebben om het einde van onze eeuw te beschrijven? Zou u nog schilder zijn? Of misschien cineast? Of was u dat eigenlijk al?)

Bruno Comer is bedrijfsjournalist bij KBC.

e-mail: bruno.comer@telenet.be

Te boek

Musts in de neerlandistiek

FILIP DEVOS

De samenstellers van *Wat iedereen van het Nederlands moet weten en waarom*, Nicoline van der Sijs, Jan Stroop en Fred Weerman, noemen het in hun woord vooraf verbazingwekkend dat in de discussie over de canon de Nederlandse taal tot nu toe

buiten beschouwing is gebleven. Dit boek moet daar verandering in brengen. Bovendien tiert de 'onkunde over taal' welig: 'Er is meer opwinding dan deskundigheid'. Daarom willen de samenstellers een boek presenteren met feiten en inzichten waar iedereen weet van zou moeten hebben, een 'canon van de Nederlandse taal, om misverstanden te voorkomen en om beter gefundeerde opvattingen over allerlei zaken die met het Nederlands te maken hebben tenminste mogelijk te maken'.

De bundel, opgedragen aan Marlies Philippa ter gelegenheid van haar afscheid als docent in Amsterdam, bestrijkt in 26 hoofdstukken een heel breed terrein: taalverwerving, grammaticaliteit, taalverandering, Poldernederlands, spelling, woordenschat, morfologische regels, partikels, grammatica, Nederlands als tweede taal, dyslexie, familienamen, etymologie, misinterpretaties van woorden, het oudste Nederlands, dialect, gebarentaal, het Afrikaans, het Fries, vertalen, en ten slotte Nederlandse taalkundigen (de GNT'en of Grote Nederlandse Taalkundigen zouden volgens Els Elffers trouwens zijn: Ten Kate, Den Hertog en Van Ginneken).

Er is 'meer noodzakelijk dan wat nu op Nederlandse scholen gebeurt', zo besluit Wim Klooster zijn bijdrage over grammaticaliteit en het nut van taalbeschouwendheid in het onderwijs. Precies dat laatste is een van de rode draden in deze bundel. De interessantste bijdragen relativeren ook 'de maakbaarheid van het Nederlands', 'de norm' of 'het taalveranderingsproces'. Regels liggen niet vast, zo lezen we in meerdere bijdragen, al zou de gemiddelde taalgebruiker dat wel willen. Zo laat Roeland van Hout zien dat het gebruik van *hun* als onderwerpsvorm (*hun hebben*) 'geen kwestie van

domheid is maar van efficiëntie'. Zeer te smaken is ook de bijdrage van Wim Zonneveld over het Nederlandse alfabet, dat meer is dan 'willekeurige soep'.

Laten we dit boek een (eerste, bescheiden, maar weliswaar degelijke) aanzet noemen tot wat ooit een echt 'canon van de Nederlandse taal' kan worden. Inmiddels wil ik enkele bijdragen zeker aanbevelen aan eerstejaarsstudenten (Nederlandse) taalkunde, en dat is niet het 'iedereen' van de titel. Het ontgaat me immers soms waar dat 'iedereen' op slaat, en waarom iedereen iets zou moeten 'weten' over partikels in het Nederlands, of hoe je de opkomst van *hun hebben* kunt verklaren. Een paar bijdragen zijn allicht te 'gespecialiseerd' (naar inhoud en presentatie) voor de 'gewone taalgebruiker'. Illusterend is het dat sommige bijdragen een uitvoerige literatuuropgave bevatten, en andere helemaal geen literatuur vermelden. Ook in dat opzicht toont de bundel wat onevenwichtigheden. Daarnaast is de bundel sterk op het noorden gericht, maar wat had je gedacht? Op tweeënhalve uitzondering na zijn de 26 auteurs allen Nederlanders. Slechts een enkele bijdrage gaat in op taal bezuiden de Moerdijk: Ludo Permentier heeft het over Belgisch-Nederlandse woorden en de overtuiging als zouden 'Belgische varianten slecht Nederlands zijn'.

Anderzijds gaan veel hoofdstukken niet zozeer in op neerlandistische onderwerpen, maar behoren ze veeleer tot de algemene taalwetenschap. Wat Jan Don vertelt over morfologische regels bijvoorbeeld, Jan de Jong over dyslexie, Wim Honselaar over het vertalen, Fons Moerdijk over woordenboeken of Ewoud Sanders over misinterpretaties van woorden – hoe leuk en interessant deze bijdragen ook zijn – dat alles behoort niet uitsluitend tot het domein van de Nederlandse taalkunde, maar van de algemene taalkunde.

Nicoline van der Sijs, Jan Stroop en Fred Weerman (red.), *Wat iedereen van het Nederlands moet weten en waarom*, Amsterdam, Bert Bakker, 2006, ISBN 978 90 351 3083 8, 285 blz., 15 euro.

Te boek

Overleggen met effect

MARIANNE BOONE

We besteden met zijn allen veel tijd aan overleg. Volgens Roelands en De Ruiter kun je meer resultaat uit je overleg halen als je rekening houdt met de interactie tussen mensen in een overleg.

Niet alleen communicatiestijlen van individuele deelnemers hebben invloed op het verloop van het overleg, maar ook het communicatieniveau dat ze hanteren. De auteurs onderscheiden 4 communicatieniveaus: social talk, probleemoplossend, kaderverruiming en reflectie.

Bij social talk staan de relationele aspecten in het overleg centraal. Het probleemoplossende niveau in het overleg richt zich alleen op de inhoud, het oplossen van het specifieke vraagstuk. Bij kaderverruiming ga je in op de aannames van de gesprekspartner. Op het niveau van de reflectie ten slotte wordt gekeken naar het eigen gedrag en dat van anderen tijdens het overleg: het overlegproces zelf wordt daarbij onderwerp van gesprek.

We kennen die communicatieniveaus allemaal al in meer of mindere mate, maar we zijn er ons niet altijd even goed van bewust als we aan het vergaderen zijn. Door bewust van het ene communicatieniveau naar het andere te schakelen, kun je invloed krijgen op het verloop van het overleg. Belangrijk daarbij is dat je op het juiste moment overschakelt.

Een voorbeeld: als er zich spanningen tussen deelnemers in een overleg voordoen, is het wenselijk om naar het reflectieniveau over te schakelen en als voorzitter bijvoorbeeld te zeggen dat je het gevoel hebt dat de vergadering niet zo lekker loopt.

In een overleg stel je vaak vast dat de verschillende gesprekspartners een voorkeur hebben voor een bepaalde manier van formuleren. Het woordgebruik van de gesprekspartners kan hoofdzakelijk gericht zijn op feiten, beelden of emoties.

Elke benadering van een onderwerp – via feiten, beelden of emoties – heeft namelijk een relatie met een bepaalde communicatiestijl die iemand hanteert.

De auteurs onderscheiden 4 communicatiestijlen, die bepaald worden door twee dimensies: de dimensie informeel-formeel en de dimensie dominant-passief.

		INFORMEEL		
	promoter		supporter	
DOMINANT				PASSIEF
	controller		analyser	
		FORMEEL		

De dimensie dominant versus passief zegt iets over de wijze waarop iemand op personen invloed uitoefent. De dimensie informeel versus formeel zegt iets over de zakelijkheid versus relatiegerichtheid in contacten. Ieder van ons heeft een van die vier communicatiestijlen als basisstijl: promoter, controller, supporter of analyser.

In een overleg is het belangrijk om de communicatiestijl van je partner te herkennen en je eigen communicatiestijl aan te passen aan die van de ander(en). Op die manier treed je je partner tegemoet en verloopt het overleg met meer kans op succes. Zo'n communicatiestijl is bovendien gekoppeld aan een voorkeur voor een bepaald communicatieniveau.

Interessant om te weten is dat je tijdens een overleg alle stijlen tegelijkertijd kunt benaderen door een item volgens de trits abstract - voorbeeld - detail te behandelen.

Als je het schakelen tussen communicatieniveaus en communicatiestijlen beheerst, heb je een dynamische gesprekstechniek in handen en kun je invloed uitoefenen op het verloop van het overleg.

Overleggen met effect is een helder geschreven, duidelijk overzichtelijk werk met uitgewerkte voorbeelden en checklists. Een aanrader voor wie regelmatig overlegt.

Anita Roelands en Rob de Ruiter, *Overleggen met effect*. Bussum, Coutinho, 2006, ISBN 978 90 469 0029 1, 112 blz., 13,50 euro.

Te boek

Viertalig beeldwoordenboek

FILIP DEVOS

In een vertaling van Femke van Doorn en Mariska Albers verscheen bij Van Dale Lexicografie een bewerking van het oorspronkelijk in Canada gepubliceerde *Visual Dictionary*. Het *Van Dale Groot Beeldwoordenboek* is daarmee aan een tweede uitbreiding toe. In 2004 verscheen een tweetalig (Nederlands-Engels) beeldwoordenboek, in 2005 een drietalig (Nederlands-Engels-Frans) beeldwoordenboek, en de nieuwe editie bevat nu ook het Duits.

Een beeldwoordenboek is niet alleen voor de jonge taalgebruiker interessant; we kennen allen de vele plaatjesboeken voor peuters en kleuters. Ook volwassenen doen er hun voordeel mee, want met een meertalig beeldwoordenboek breid je niet alleen je moedertaalwoordenschat uit, maar ook die van een vreemde taal. Bovendien leer je ook de vertalingen. Natuurlijk heeft een beeldwoordenboek zijn beperkingen. Beelden tonen van abstracte begrippen of eigenschappen is immers moeilijk. Maar goed, wie niet weet hoe je het verharde uiteinde van een schoenveter noemt, komt via de index (trefwoord 'schoen') terecht bij een afbeelding op blz. 240, die dat verharde stukje toont en benoemt, in vier talen: 'malie, tag, ferret, Schnürsenkelende'.

De 3500 afbeeldingen in dit woordenboek, met ruim 20 000 woorden per taal, tonen dan ook concrete zaken, gaande van de doorsnede van een wasmachine en de onderdelen van een toilet tot de benamingen van internationale eenheden, de delen van de oogbol of van een toetsenbord, of de benodigdheden voor oogmake-up. Beelden dus, veel beelden, waarbij allerlei woorden – per definitie moeten dat praktisch altijd zelfstandige naamwoorden zijn – vermeld staan. In het Nederlands is bij zelfstandige naamwoorden ook het lidwoord weergegeven, en in het Frans en het Duits wordt ook het woordgeslacht (mannelijk, vrouwelijk, onzijdig) aangeduid.

Het woordenboek is opgebouwd rond 17 grote thematische delen: astronomie, aarde, het plantenrijk, het dierenrijk, de mens, voedsel en bereiding, huis, doe-

het-zelven en tuinieren, kleding, uiterlijk en persoonlijke artikelen, kunst en architectuur, communicatie en kantoorautomatisering, transport en machinerie, energie, wetenschap, samenleving, sport en spel. Binnen die delen vinden we dan weer allerlei onderverdelingen, soms zeer beperkt, zoals bij 'kunst en architectuur' (namelijk enkel 'architectuur, uitvoerende kunsten, muziek'), soms vrij uitgebreid, zoals onder 'sport en spel' (namelijk 'gezelschapsspelen, atletiek, balsporten, racketsporten, turnen, vechtsporten, krachtsporten, precisiesporten, wintersporten, zwemmen en watersport, fietsen, racesporten, sporten op wielen en vrijetijdsbesteding in de buitenlucht').

Categorisering is een moeilijke zaak en dit beeldwoordenboek ontsnapt daar niet aan, getuige de onevenwichtige verdeling in de inhoudsopgave. Soms blijft de gebruiker ook op zijn honger zitten, want beelden hebben, net als woorden, hun (noodgedwongen) beperkingen. Bij de afbeelding van een moskee bijvoorbeeld wijst een pijltje naar een soort poort: 'mihrab^{de}, Mihrab, mihrab^M, Mihrab^{M/N}' vermeldt het woordenboek in de vier talen. Voor uitleg moeten we ergens anders zijn, in de *Grote Van Dale* bijvoorbeeld, die verduidelijkt: 'poortvormige nis in een moskee aan de naar Mekka gekeerde zijde, waarheen de gelovigen bij het gebed het gezicht moeten wenden'.

Het woordenboek opent met een zeer beknopte toelichting bij het gebruik, en sluit met een Nederlands, Engels, Frans en Duits register, samen goed voor ruim 100 bladzijden. Een beeldwoordenboek en (meertalig) vertaalwoordenboek in een band: hoe ook voor volwassenen plaatjes kijken leuk kan zijn!

Jean-Claude Corbeil en Ariane Archambault, *Van Dale Groot Beeldwoordenboek. Nederlands-English-Français-Deutsch*. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie, 2007, ISBN 978 90 66489776, 644 blz., 44,95 euro.

Te boek

Miniwoordenboek jongerentaal

FILIP DEVOS

Bij uitgeverij Het Spectrum verscheen een derde, gewijzigde druk van het in 2006 uitgebrachte *Drop je lyrics*, een boekje met jongerentaal. Jongeren zelf konden via de website www.dropjelyrics.nl voorstellen inzenden, en dat kan trouwens nog altijd. Aan deze nieuwe editie, samengesteld door Wim Daniëls, zijn vooral veel Vlaamse inzendingen toegevoegd. Het boekje – een piepklein zakwoordenboekje van 9 bij 12 cm is het geworden – bevat nieuwe woorden die via de website binnengekomen zijn in de periode tussen september 2006 en april 2007. ‘Sterk seksistische woorden en al te grove beledigingen’ zijn daarbij weggelaten.

Daniëls merkt een ‘groeidend aandeel van meisjes in het bedenken en gebruiken van jongerentaal’. Typisch vindt hij de vele benamingen van meisjes voor jongens: *beerne, brok, chimboy, fashionater, flubberreteman*. Daarnaast wijst Daniëls op de vele woorden voor drinken (zoals *atten*, ‘een glas in één keer leegdrinken’, van het Latijnse *ad fundum*) en op ‘sterwoorden’, woorden en uitdrukkingen die verwijzen naar bekende personen (zoals *jean-marie staan, ashlesimpson doen, parhil, een paris*). Ook benamingen voor homo’s zijn frequent aanwezig, getuige *broeker, choco, faggie, kontenbonker, strandjeanet, jeanero en gatspiermusketier*.

Een groot aantal lemma’s – maar niet allemaal, en dat is jammer – krijgen een voorbeeldzinnetje mee, zoals de Vlaamse inzending ‘M’n mokke eeft me ier in d’n oto just is afgeript zeh’. ‘We zijn’, aldus Daniëls, ‘sinds lang van mening dat het Vlaams in geen enkel opzicht onderdoet voor het Nederlands. Zo’n Vlaamse zin hoeft dus ook niet aan het Nederlands aangepast te worden, zeh’. In de woordenlijst zelf staan geen geografische typering. Daarnaast worden ook niet alle woorden verklaard. Ook jammer. De inleiding zelf vermeldt wel een aantal algemene verschillen tussen jongerentaal in Noord en Zuid. De Nederlandse jongerentaal zou meer woorden voor drinken bevatten, en is heel nadrukkelijk bepaald door het Engels en ook wel het Surinaams. De Vlaamse jongerentaal kent dan weer meer invloed van het Frans en heeft meer echte Nederlandse nieuwvormingen.

Daniëls wijst ook op een aantal interessante taalkundige aspecten van jongerentaal. Zo is de spelling er vaak bedoeld om een woord een mooier uiterlijk te geven of heel bijzonder te laten lijken (zoals

doegiezz, piepz, kluppuh, sgoof, egt, strax). Daar is, aldus de samensteller, ‘nix errugz aan’.

Drop je lyrics is een aanrader voor wie kennis wil maken met de jongerentaal, maar ook voor wie bijvoorbeeld – jammer dat Daniëls er niet op wijst – geïnteresseerd is in hoe nieuwe woorden ontstaan. Blijkt namelijk dat jongeren zowat alle procédés toepassen op basis waarvan ook nieuwe woorden in het (Standaard)nederlands ontstaan. Ik noem er enkele:

- afkortingen: *aaswy* (‘a-sociale weirdo’), *aight* (‘oké’, afkorting van *all right*), *aka* (‘also known as’), *beffoli* (‘best friend for life’), *connie* (‘condoom’);
- vervormingen van leenwoorden: *aleis* of *alijs* (‘zalig, leuk’; van het Frans *à l’aise*), *alsjeplies* (‘alsjeblijft’), *boezen* (‘drinken’);
- samenstellingen: *afhaalrelatie*, *billenplas* (‘diarree’), *bijspijkers* (‘tanden’), *wiprubber* (‘condoom’);
- afleidingen: *belbaar* (‘bereikbaar’), *broeker* (‘homo’), *pilsen* (‘samen met vrienden een biertje drinken’), *vesuviussen* (‘enorm boos worden’);
- klasseverhuizing: *af* (een *affe trui*, ‘goed, mooi, leuk’), *ballie* (we gaan *ballie*, ‘voetballen’), *leza* (‘boek’);
- betekeniswijzigingen: *bob* (‘ben ook bezopen’), *privé-bewakers* (‘ouders’), *wielo* (‘fiets’);
- vervormingen van vaste uitdrukkingen of zegswijzen: *een deuntje op het vuur gooien* (‘een cd’tje opzetten’).

Kortom, dit boekje laat zien dat jongeren zeer creatief met taal weten om te gaan. Ten slotte nog dit: jongerenwoorden zouden een levensduur van ongeveer 5 jaar hebben. Het woord *cool*, dat al ruim 25 jaar meegaat, zou nu wel echt op zijn retour zijn. Het is maar dat je het weet!

Wim Daniëls, *Drop je lyrics 2. Prisma miniwoordenboek*. Utrecht, Het Spectrum, 2007 (derde, bijgewerkte druk), ISBN 978 90 27457288, 188 blz., 5 euro.

Hoi, pc, ook goeiedag!

HUGO BROUCKAERT

Hebt u ook nog de tijd gekend dat de bijlagen van woordenboeken, taalgidsjes en etiquetteboekjes een hoofdstuk 'Titulatuur' bevatten, waarin gedetailleerd beschreven stond hoe het adresseren, de aanhef en de slotformule van een brief moesten worden

aangepakt? Allerlei officiële functies en beroepsgroepen kwamen aan bod. Ik herinner me dat er zelfs een exclusieve formulering was voor 'voormalig regerende families van keizerlijken bloede' en eenieder werd bejegend met gevoelens die varieerden van eerbiedige over bijzondere tot eenvoudigweg de meeste hoogachting.

Wij richtten ons destijds tot een Weledele Heer, een Eerwaarde Moeder, Mijnheer de Procureur-generaal en Meester Vermassen. Bijzonder informeel was het dat we een ons bekende arts mochten aanschrijven met Beste Dokter, waarbij gepreciseerd werd dat zulks ook gold voor een beoefenaar van de diergeneeskunde.

Dat alles komt me voor de geest nu ik weer eens een brief ontvang van iemand die mij aanspreekt met 'Beste Hugo'. Ik ken die persoon niet. Het betreft een zekere Patrick Janssens uit Antwerpen. Hij vraagt me om mijn 'allerbeste' verkoopbrief op te sturen naar de wedstrijd voor de Gouden Veer om aldus, Beste Hugo, kans te maken op die prestigieuze prijs. Nu moet u weten dat ik al lid was van de jury van de Gouden Veer toen de heer Janssens – mocht hij bijvoorbeeld een slagerszoon zijn – wellicht nog als peuter in de slagerij van papa rondliep.

Dat heb je natuurlijk met informatica: je komt op de meest curieuze manieren terecht op mailinglists, waarin je wordt vermalen tot eenheidsworst en wordt aangespoord, gefeliciteerd en overspoeld met aanbiedingen, cadeaus en beloften. Door een breigoedfabrikant bijvoorbeeld word ik aangesproken als mevrouw Brouckaert, met de mededeling dat ikzelf en de dames Koperslagers, Vanderborgh en Vermoesen als enigen in België uitverkoren zijn om een partij wol van uitstekende kwaliteit gratis in ontvangst te komen nemen. Ik moet er wel vliegensvlug bij zijn. Het aanbod is immers beperkt.

De Verbruikersunie en Test Aankoop zijn op de een of andere manier mijn tweede voornaam op het spoor gekomen, want die noemen mij Beste Hugo Leopold, en overvallen me, als ik tenminste vandaag nog reageer, met een portefeuille, een dvd-speler, een elektronische zakagenda, een usb-stick en een sleutelhanger met lcd-lampje. En ik die dacht dat die lui dergelijke verlokende praktijken bestreden.

In andere mailinglists en -listen ben ik op de enveloppe onder meer Brouckaert (militaristisch), Heer Brouckaert (figuur uit een middeleeuwse ballade?), Mister Brouckaert, Mr. Brouckaert, Hugo LE (te weinig plaats op het etiket voor de familienaam?), HLE Brouckaert, de HH Brouckaert (tweemaal heilig verklaard?) en ten slotte als ultieme en collectieve aansporing tot kopen: de familie Brouckaert Hu!

Soms bekruipt me de lust om antwoorden te formuleren in dier voege:

*Goeie ouwe Gouwe Veer,
Het is lang geleden. Blij dat Patrick mij nog kent.
Succes,
Hugo*

*Mevrouw T. Aankoop
Heb ik met al die cadeaus dan nog wel een warentest nodig?
Bedankt voor het aanbod en de groetjes thuis.
Doei!
H. Ugo*

*Hallo Peugeot,
De plastic sleutel die je me gisteren gestuurd hebt,
past op geen enkele van mijn auto's!
Bbbrrrrrouckaert*

De heer P.C. Hooft heeft waarlijk geluk gehad dat er in zijn tijd nog geen pc's waren. Hoeveel ergernis zou zijn deel geweest zijn. Er zijn nu al Amsterdammers die denken dat ze in de Personal Computer Hoofdstraat wonen. Hoofd met een d. Om een punthoofd van te krijgen.

Quiz over taal

Test uw kennis van het Nederlands

NATALIE HULSEN

I. Welk woord is correct gespeld?

1. a) Elvis lookalike
b) Elvislookalike
c) elvislookalike
2. a) perpetuum mobile's
b) perpetuummobile's
c) perpetuum mobilé's
3. a) délégué
b) délégé
c) delegué
4. a) dolce farniente
b) dolce far niente
c) dolcefarniente
5. a) op z'n Jan Boerenfluitjes
b) op z'n janboerenfluitjes
c) op z'n Jan boerenfluitjes

II. Waar staan de apostroffen goed?

1. a) Chloë's kudde, Reynebeaus kennis, Aimés hond
b) Chloës kudde, Reynebeau's kennis, Aimés hond
c) Chloë's kudde, Reynebeaus kennis, Aimé's hond
2. a) Saint-Tropez's stranden, België's regering, Dubais haven
b) Saint-Tropezs stranden, België's regeringen, Dubais haven
c) Saint-Tropezs stranden, België's regeringen, Dubai's haven

III. Wat betekenen de onderstaande woorden?

1. jan-draag-an
a) iemand die zich voor allerlei werk laat gebruiken
b) iemand die heel goed kan helpen, maar niet zelfstandig kan werken
c) een onnozele, onhandige sukkel
2. ouijabord
a) een veelsnarig strijkinstrument, een contrabas met tien snaren
b) klein driehoekig raam van een dakschild
c) een bord met cijfers en letters dat gebruikt wordt om te communiceren met geesten

3. bojaar

- a) ovengerecht van geraspte kokosnoot en cassave, zoete aardappel of maïsmeel
 - b) adellijk grootgrondbezitter in het oude Rusland
 - c) glazen kom of fles met wijde mond om vloeistoffen in te bewaren of te bereiden
4. puzzolaan
a) roodachtige vulkanische aarde
b) iemand die verslaafd is aan puzzelen
c) broedvogel met groengrijze kop

IV. Rijg de woorden aan elkaar

1. speel dienst
2. olie hout
3. mest bril
4. zomer zak
5. slot kosten

V. Vul de onderstaande uitdrukkingen aan

1. een spiering uitgooien om een te vangen
2. dat staat als een vlag op een
3. zichzelf in de schieten
4. altijd op hetzelfde slaan

VI. Zoek de fouten in de onderstaande zinnen

1. Pim betaalde zijn chipolatta-ijsje met een 50-eurobiljet, trok zijn zwartwitte ski-jack weer aan en skatetete naar huis.
2. Uitgedost in een bordeauxrood deuxpièceje stapte Sandra met haar dobermanpincher het overvolle grand-café binnen.
3. 'Doe mij maar een Breezer, een Caipirinha en twee petits-fours', zei de discjockey van het pas geopende horeca-etablisement.

OPLOSSINGEN

- I. 1b / 2a / 3a / 4b / 5b
II. 1a / 2b
III. 1b / 2c / 3b / 4a
IV. 1. beurt / 2. ader / 3. stof / 4. jas / 5. akte
V. 1. kabéjanu / 2. modderschuit / 3. voet / 4. aambeeld
VI. 1. chipolatta-ijsje, 50 eurobiljet, zwart-witte, skatete / 2. deux-pièceje, dobermanpincher, grand café / 3. breezer, caipirinha, petits-fours, discjockey